



**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**

Warszawa, 19-01-2022 r.

Zespół do spraw Wykonywania Kar

IX.517.1892.2021.KKo

**Informacja z wizytacji w Zakładzie Karnym w Płocku
27-28 września 2021 r.**

1. Wstęp

Pracownicy Zespołu do spraw Wykonywania Kar Biura Rzecznika Praw Obywatelskich (zwanego dalej Zespołem), tj. Zastępca Dyrektora Zespołu Jolanta Nowakowska, główni specjaliści Przemysław Możejko i Małgorzata Kiryluk oraz starsza specjalistka Katarzyna Kopystyńska, działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r. poz. 627), przeprowadzili w dniach 27-28 września 2021 r. wizytację w Zakładzie Karnym w Płocku (zwanym dalej: Zakładem Karnym, Zakładem lub jednostką).

Przed podjęciem czynności związanych z wizytowaniem jednostki w Zespole do spraw Wykonywania Kar BRPO dokonano przeglądu: wniosków kierowanych do Rzecznika Praw Obywatelskich zawierających skargi dotyczące Zakładu Karnego w Płocku, meldunków o wystąpieniu zdarzeń nadzwyczajnych w jednostce oraz raportów Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (KMPT), wizytującego jednostkę w dniach 17-19 marca 2009 r.¹, 23-24 marca 2011 r.², 10-11 kwietnia 2012 r.³ oraz 14-15 stycznia 2016 r.⁴.

¹ Raport z wizytacji o sygnaturze RPO-610974-VII-7020/7013/09/WJ dostępny na stronie: <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyci%C4%85g%20-%20ZK%20P%C5%82ock%202009.pdf> (dostęp: 14.01.2022 r.).

² Raport z wizytacji o sygnaturze RPO-610974-VII-7020/7013/11/PK dostępny na stronie: <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyci%C4%85g%20-%20ZK%20P%C5%82ock%202011.pdf> (dostęp: 14.01.2022 r.).

³ Raport z wizytacji o sygnaturze RPO-701427-VII-720.5/12/DK dostępny na stronie: <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyci%C4%85g%20-%20ZK%20P%C5%82ock%202012.pdf> (dostęp: 14.01.2022 r.).

⁴ Raport z wizytacji o sygnaturze KMP.571.1.2016.JJ dostępny na stronie: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/%2FWyci%C4%85g-%20ZK%20P%C5%82ock%20ad%20hoc%202016_0.pdf (dostęp: 14.01.2022 r.).

Powyższe pozwoliło wyodrębnić, jako obszary szczególnie istotne do zbadania: kwestie warunków bytowych w jednostce, udzielania przepustek losowych oraz opieki medycznej. W stałym zainteresowaniu RPO pozostają też zagadnienia stosowania środków przymusu bezpośredniego i zaleceń penitencjarno-ochronnych – je również poddano zatem analizie podczas wizytacji.

W ramach wizytacji jednostki pracownicy Zespołu ds. Wykonywania Kar Biura RPO:

1. przeprowadzili rozmowę z Zastępcami Dyrektora jednostki: mjr. Mariuszem Kotasem oraz mjr. Konradem Góreckim (Dyrektor Zakładu Karnego w Płocku płk Andrzej Fereniec był nieobecny w dniach przeprowadzania wizytacji);
2. dokonali oglądu pomieszczeń, w tym m.in.: cel mieszkalnych, cel zabezpieczających, cel izolacyjnych, placów spacerowych, świetlic, łaźni, sal widzeń oraz ambulatorium wraz z izbami chorych;
3. podczas wizytacji cel mieszkalnych przeprowadzili grupowe rozmowy z osadzonymi w nich osobami – w części cel bez udziału funkcjonariuszy, a w innych celach – w ich obecności;
4. przeprowadzili rozmowy indywidualne z wybranymi osadzonymi w osobnym pomieszczeniu bez obecności innych osób;
5. przeanalizowali wybraną dokumentację skargową, dokumentację dotyczącą stosowania wobec osadzonych środków przymusu bezpośredniego oraz dotyczącą szczególnych zaleceń penitencjarno-ochronnych;
6. poddali analizie porządek wewnętrzny jednostki – Zarządzenie Nr 41/2019 Dyrektora Zakładu Karnego w Płocku z dnia 25 lutego 2019 roku w sprawie porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Płocku;
7. przyjęli kilka skarg indywidualnych, które zostały przekazane do dalszego badania w trybie wnioskowym w Biurze RPO.

Pracownicy Zespołu poinformowali Zastępców Dyrektora jednostki oraz obecnych na podsumowaniu wizytacji członków kadry kierowniczej Zakładu Karnego o wstępnych ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Przedstawiciele administracji jednostki przekazali także, do analizy pracowników Biura RPO po zakończeniu wizytacji, wnioskowaną przez nich dokumentację dotyczącą m.in. dezynsekcji pomieszczeń oraz sprawozdań z wizytacji prowadzonych w ramach nadzoru penitencjarnego przez sędziego penitencjarnego.

2. Ogólna charakterystyka jednostki

Zakład Karny w Płocku jest jednostką typu zamkniętego przeznaczoną dla recydywistów penitencjarnych oraz osób tymczasowo aresztowanych. Odbywają w nim również karę skazani skierowani do zakładu karnego typu półotwartego. Ponadto, Zakład przeznaczony jest dla skazanych odbywających karę w systemie terapeutycznym dla osób z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo. W jednostce funkcjonuje także oddział dla osób pozbawionych wolności zakwalifikowanych do nauczania w Centrum Kształcenia Ustawicznego. Do Zakładu Karnego w Płocku przynależy też Oddział Zewnętrzny w Płońsku, jednak zgodnie z przyjętym planem wizytacji nie podlegał on oglądowi przedstawicieli Biura RPO.

3. Warunki bytowe

Jednostka złożona jest z dwóch oddziałów penitencjarnych – w skład pierwszego wchodzi oddziały I, II, III i VIII, a w skład drugiego oddziały IV, V, VI i IX. Nadto oddział VII jest oddziałem terapeutycznym.

Pojemność wizytowanej jednostki wynosi 570 miejsc. Wszyscy osadzeni w czasie wizytacji przebywali w warunkach zapewniających, przewidzianą w art. 110 k.k.w., normę 3 m² powierzchni celi na osobę. Nie stwierdzono nieprawidłowości w zakresie rozmieszczenia osób pozbawionych wolności na terenie jednostki, np. wspólnego osadzania osób skazanych z tymczasowo aresztowanymi czy skazanych skierowanych do odmiennego typu zakładu karnego.

Treść skarg kierowanych do Biura RPO przez osoby pozbawione wolności oraz negatywne wnioski z wizytacji KMPT (przywołanych we wstępie) na temat warunków bytowych, przemawiały za koniecznością dokonania przeglądu cel i pozostałych pomieszczeń użytkowanych przez osoby pozbawione wolności w celu weryfikacji czy stan ten uległ poprawie.

Ustalenia w przedmiotowym obszarze zaprezentowane zostały poniżej, w podziale na podrodziały omawiające kolejno stan: cel mieszkalnych, cel przejściowych, celi zabezpieczającej, cel izolacyjnych, świetlic, łaźni, placów spacerowych i sal widzeń. Osobno odniesiono się do kwestii dezynsekcji, jako że problem obecności w jednostce pluskiew był wielokrotnie podnoszony w skargach osób pozbawionych wolności, a jego występowanie potwierdzono w czasie wizytacji.

W konkluzji omówiono także plany modernizacyjne oraz inwestycje poczynione w latach 2020-2021 r. przez Dyrektora Zakładu Karnego w Płocku (dalej: Dyrektora) w celu poprawy warunków bytowych w jednostce.

3.1. Cele mieszkalne

Przedstawiciele RPO dokonali wyboru i przeglądu cel mieszkalnych we wszystkich oddziałach Zakładu Karnego w Płocku. Ogląd, uzupełniony o informacje przekazane przez osoby pozbawione wolności, jak i funkcjonariuszy Służby Więziennej, potwierdził występowanie problemów w zakresie warunków bytowych w nich panujących.

W większości cel sprzęt kwaterunkowy nosił ślady krańcowego zużycia, a jego nagromadzenie na niewielkiej powierzchni celi, wraz z rzeczami własnymi osadzonych, pozostawiało bardzo mało przestrzeni do swobodnego poruszania się. Znaczną część sprzętu stanowiły nadal, co stwierdzano już podczas wizytacji w latach ubiegłych, surowe bądź pokryte łuszczącą się farbą płyty OSB, w których widoczne były ubytki. W celach, w których obudowy kąpoków sanitarnych zbudowane były z płyt OSB, często widoczne było ich zawilgocenie i napęcznienie. Stelaże metalowych łóżek w większości cel również wyłożono takimi płytami, a w nich – jak wskazywali osadzeni – gnieźdzą się pluskwy. Na płytach układane są materace, poprzez co w nich również lęgną się insekty.

Kraty w oknach, ramy łóżek, metalowe części mebli pokryte były łuszczącą się farbą, często zardzewiałe, czy prowizorycznie naprawione np. pręty łóżek sklejone taśmą. Wiele sprzętów, takich jak półki, włączniki elektryczne, obudowy gniazdek czy głośnika radiowęzła były obłuzowane, wytarte, zużyte i nie spełniały swojej funkcji – brak było tym samym np. oświetlenia kąpoka w porze nocnej czy możliwości korzystania z radiowęzła. Łóżka piętrowe w części pozbawione były drabinek i zabezpieczeń zapobiegających upadkowi z górnej pryczy. Na ścianach stwierdzono ubytki farby, a nawet tynku. Ściany i sufity kąpoków sanitarnych były zawilgocone, widoczne były zacieki i brudne plamy. Rury i ich przyłącza często wystawały ze ścian, były pokryte rdzą i osadem z kamienia. Wielokrotnie stwierdzano ubytki w kaflach, częściowo tylko pokrywających powierzchnię kąpoków sanitarnych, co dodatkowo sprzyjało zawilgoceniu, woda penetrowała bowiem zabudowę kąpoka. Niektóre z sedesów były tak zamontowane, że w praktyce niemożliwe było siedzenie na nich w innej pozycji niż bokiem bądź nawet wykluczone było zamknięcie drzwi. W części cel wentylację stanowił otwór w ścianie kąpoka wychodzący do środka celi, co w istocie nie spełnia skutecznie funkcji wentylacji i powoduje dużą uciążliwość dla osób przebywających w pomieszczeniu. Administracja jednostki wskazuje, że kompleks budynków Zakładu Karnego w Płocku ma blisko dwustuletnią historię rozbudowy pomieszczeń, co sprawia, że w zabytkowych budynkach trudno jest zapewnić sprawną i dostateczną wentylację grawitacyjną. Osadzeni wietrzą więc cele poprzez otwieranie okien. W celach, w których nie dokonano modernizacji stolarki okiennej – okna były drewniane, nieszczelne, a niewielki metraż cel skutkowało koniecznością

demontowania ram okiennych przez osadzonych, aby móc poruszać się po celi w czasie jej wietrzenia. Ramy okienne przechowywano wówczas np. pod łóżkiem, ponieważ otwarcie okna i pozostawienie ramy na miejscu odbierało możliwość poruszania się po celi, korzystania ze stołu czy górnego łóżka.

Podkreślenia wymaga, że wielu z osadzonych samodzielnie prowadzi naprawy czy stara się wpłynąć na estetykę celi, np. poprzez zasłanianie ubytków tynku pracami plastycznymi. Prowadzone są także remonty (ich zakres omówiony został szerzej w podrozdziale 3.10), jednak takie częściowe, czy w przypadku działań osadzonych prowizoryczne działania, nie mogą jednak w sposób trwały wpłynąć na poprawę warunków bytowych w celach mieszkalnych, zlikwidować ich zawilgocenia czy nawracającego problemu pluskiew.

Podczas oglądu cel odnotowano też przypadki, w których umywalka w celi wieloosobowej znajdowała się poza zabudową kąpika sanitarnego. W przekazanej wizytującym notatce służbowej Kierownika Działu Kwatermistrzowskiego z dnia 27 września 2021 r. wskazano, że w Zakładzie Karnym w Płocku umywalki w 97 celach mieszkalnych znajdują się w kąpiku sanitarnym, natomiast w 48 celach usytuowane są wewnątrz celi poza jego zabudową.

RPO natomiast od kilku lat stoi na stanowisku, że umywalki nie powinny znajdować się poza kąpikiem sanitarnym. Taki stan rzeczy, w równym stopniu co brak zabudowy kąpika sanitarnego, powoduje, że wymóg zapewnienia intymności podczas korzystania z urządzeń sanitarnych nie jest spełniony. Narusza to przepis § 29 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności oraz odpowiednio przepis § 34 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania. Przywołane przepisy stanowią, że niezbędne urządzenia sanitarne sytuuje się w sposób zapewniający ich niekrępujące użytkowanie. Do niezbędnych urządzeń sanitarnych należy również umywalka, zatem i ona powinna być w taki sposób usytuowana.

Wystąpienia Rzecznika w tej sprawie były dwukrotnie kierowane do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej (w dniu 17 lipca 2015 r. oraz w dniu 10 marca 2016 r.). Zawierały one konkluzję, że w celach, w których umywalka znajduje się poza wydzielonym pełną, trwałą zabudową kąpikiem sanitarnym i jest ona jedynym tego typu urządzeniem w pomieszczeniu, osadzeni nie mają zapewnionych warunków intymności podczas wykonywania czynności związanych z utrzymaniem higieny osobistej. Kwestia ta została kolejny raz podniesiona w piśmie

do Zastępcy Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 13 lutego 2020 r. RPO niezmiennie stoi na stanowisku, że istnieje potrzeba podjęcia działań w celu delegalizacji takiego rozwiązania.

3.2. Cele przejściowe

W oddziale II wizytujący dokonali oglądu dwóch cel przejściowych – celi przejściowej nr 210, która w dniu wizytacji pozostawała pusta oraz zamieszkałej celi przejściowej nr 219.

Pusta cela była prawidłowo wyposażona, choć pozostawiona w nieporządku (zmięte papiery na podłodze, w szafce pojemnik po żywności), co wizytujący oceniają negatywnie. Sprzęt kwaterunkowy nosił ślady zużycia. Brak było w celi kopii porządku wewnętrznego. Zamieszkała cela przejściowa, przeznaczona dla palących, była także prawidłowo wyposażona, sprzęt kwaterunkowy nosił jednak ślady znacznego zużycia. Osadzeni dysponowali w niej kopią porządku wewnętrznego.

3.3. Cela zabezpieczająca

Cela zabezpieczająca o numerze 422 usytuowana jest w oddziale IV. W jej przedsionku zainstalowane są kamery, z których obraz przekazywany jest do stanowiska dowódcy zmiany. Przekazywanie obrazu obejmującego toaletę zapewnia maskowanie stref intymnych.

Przedsionek celi wyposażony jest w umywalkę i toaletę, stół i taboret oraz szafki wiszące. Sprzęty te są trwale przymocowane do podłogi lub ścian. W szafkach przechowywane są rzeczy przygotowane do wydania osadzonemu: naczynia (talerze, kubek i sztućce), środki higieny (mydło, pasta i szczoteczka do zębów, krem i maszynka do golenia, papier toaletowy), ręcznik i ścierka do naczyń, odzież i bielizna (slipy, skarpety, podkoszulka, bluza i spodnie). W przedsionku znajdowały się również przeznaczone do wydania osadzonemu: materac, koc, poduszka, poszewka na poduszkę i prześcieradło oraz dwie pary butów. Stan sprzętów i urządzeń w przedsionku był dobry, liczba i rodzaj przedmiotów przeznaczonych do wydania osadzonemu były zgodne z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej. Zastrzeżenia wizytujących wzbudził stan i sposób przechowywania pościeli. Poduszka, koc oraz bielizna pościelowa były składowane razem z materacem, w sposób nieuporządkowany. Koc i pościel były zmięte, pogniecione, bielizna pościelowa wyglądała nieświeżo, sprawiała wrażenie, jakby po użyciu nie została wymieniona na czystą.

Pomieszczenie dźwiękochłonne jest widne, dopływ światła dziennego do pomieszczenia następuje poprzez okno znajdujące się w przedsionku. Punkt oświetlenia sztucznego znajduje się nad drzwiami i jest zabezpieczony przed dostępem osoby osadzonej. Wymianę powietrza zapewnia wentylacja przez kratkę z otworami, zainstalowaną pomiędzy pomieszczeniem dźwiękochłonnym, a przedsionkiem. Pomieszczenie dźwiękochłonne wyposażone jest w sygnalizację przyzywową, która uruchamia sygnał świetlny oraz dźwiękowy w dyżurce oddziałowego. W pomieszczeniu znajdują się dwie kamery, z których obraz również przekazywany jest do stanowiska dowódcy zmiany. Stan pomieszczenia dźwiękochłonnego nie budził zastrzeżeń wizytujących.

3.4. Cele izolacyjne

Podczas wizytacji dokonano oglądu czterech cel izolacyjnych, znajdujących się w oddziale VIII (trzy cele) i w oddziale IV (jedna cela). Wszystkie cele były zasiedlone, jednak w żadnej z nich nie przebywała osoba ukarana karą dyscyplinarną umieszczenia w celi izolacyjnej. Możliwość takiego osadzenia dopuszczają przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (§ 90 ust. 2). Umieszczenie w celi izolacyjnej osadzonego nieukaranego taką karą może nastąpić w celu zapewnienia porządku, bezpieczeństwa lub normy 3 m² powierzchni mieszkalnej na osobę.

Cele izolacyjne wyposażone były w podstawowy sprzęt kwaterunkowy oraz zabezpieczenia ochronne, zgodnie z obowiązującymi przepisami. Kąciki sanitarne w celach były usytuowane tuż przy wejściu do celi, nie były zabudowane, nie posiadały też osłon, które uniemożliwiałyby zobaczenie osoby wykonującej czynności intymne w kąciku przez osoby wchodzące do celi. Usytuowanie kącików zapobiegało natomiast możliwości obserwowania przez wizjer osoby korzystającej z toalety. Obraz z kamer monitoringu był przekazywany w sposób uniemożliwiający ukazywanie intymnych części ciała osadzonego oraz wykonywanych przez niego czynności fizjologicznych.

W jednej z cel izolacyjnych, zamontowana po zewnętrznej stronie okna przesłona okienna w znacznym stopniu ograniczała dostęp światła naturalnego do celi. Wizytujący zaobserwowali, iż mimo pory dziennej, aby zapewnić warunki odpowiednie do czytania i wykonywania pracy konieczne było włączenie oświetlenia. Oznacza to, że osadzony, który w tej celi jest zakwaterowany (od ok. roku), jest zmuszony przebywać w półmroku lub stale korzystać z oświetlenia sztucznego.

Z poczynionych ustaleń wynika, że w celach izolacyjnych osadzone były osoby z różnych względów wymagające kwaterowania pojedynczo albo osadzenia w celi monitorowanej, lub jednego i drugiego. Niektóre osoby przebywały w tych celach przez bardzo długi okres. Stwierdzony stan wskazuje na utrwaloną praktykę wykorzystywania cel izolacyjnych jako zwykłych cel mieszkalnych, co w ocenie wizytujących nie jest praktyką właściwą. Korzystanie z przepisu § 90 ust. 2 przywołanego wyżej rozporządzenia powinno mieć charakter jedynie wyjątkowy, uzasadniony szczególnymi okolicznościami. Warunki w celi izolacyjnej nie są bowiem takie same jak w celi mieszkalnej: zainstalowane są tam dodatkowe kraty koszarowe w oknie i drzwiach, okna dodatkowo zabezpieczone są blendą lub gęstą siatką drucianą, sprzęty są trwale przymocowane do ścian lub podłogi i często zdarza się, że kącki sanitarne nie są osłonięte, tym samym w pełni nie zapewniają warunków intymności. Stanowi to dodatkową uciążliwość dla osoby zakwaterowanej w takiej celi. Ponadto, w każdym przypadku, gdy podjęta zostanie decyzja o ukaraniu umieszczeniem w celi izolacyjnej, musi nastąpić przekwaterowanie osadzonego, który tam stale przebywa, do innej celi. Niezmiernie istotny jest także czas, na jaki osoba kwaterowana jest w opisanych wyżej warunkach, ponieważ odosobnienie na długi okres może niekorzystnie oddziaływać na stan psychofizyczny więźnia.

W treści zrewidowanych w 2020 r. Europejskich Reguł Więziennych⁵ wiele miejsca poświęcono odosobnieniu, dostrzeżono bowiem, iż niesie ono ze sobą ryzyko dla zdrowia fizycznego i psychicznego więźniów. Szkodliwy wpływ długotrwałego odosobnienia na osoby pozbawione wolności opisywano w literaturze przedmiotu od lat, wskazywały na niego m.in. doroczne raporty Penal Reform International⁶ – w 2021 r. wyodrębniono w raporcie rozdział⁷ poświęcony odosobnieniu, jako że pandemia nowego koronawirusa dała kolejny przyczynek do długotrwałego przetrzymywania więźniów w izolacji z powodów epidemicznych, obok dotychczasowych powodów dla tego rodzaju osadzenia związanych głównie z utrzymaniem porządku i bezpieczeństwa.

⁵ Rekomendacja Rec (2006) 2-rev Komitetu Ministrów dla państw członkowskich Rady Europy Europejskie Reguły Więziennicze (przyjęta przez Komitet Ministrów w dniu 11 stycznia 2006 r. na 952. posiedzeniu delegatów) zrewidowana w dniu 1 lipca 2020 r. – tekst w języku angielskim dostępny na stronie Rady Europy https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016809ee581 (dostęp: 14.01.2021 r.) wraz z oficjalnym komentarzem eksperckim zamieszczonym na stronie <https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae> (dostęp: 14.01.2022 r.).

⁶ Materiały z lat 2015-2021 dostępne na stronie: <https://www.penalreform.org/resource/global-prison-trends/> (dostęp: 14.01.2022 r.).

⁷ Streszczenie dostępne na stronie: <https://www.penalreform.org/global-prison-trends-2021/solitary-confinement/> (dostęp: 12.01.2022 r.); treść raportu na stronie: <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2021/05/Global-prison-trends-2021.pdf> (dostęp: 14.01.2022 r.).

Wprowadzona w zrewidowanej treści Europejskich Reguł Więziennych reguła 53A określa jakim normom winny podlegać warunki odosobnienia więźniów od ogólnej populacji jednostki penitencjarnej, jeżeli tego rodzaju osadzenie jest konieczne, np. w celu zapewnienia bezpieczeństwa i porządku. Reguła 53A.e stanowi wprost, iż cele, w jakich osoba pozbawiona wolności jest zakwaterowana w czasie jej odosobnienia muszą spełniać warunki określone dla standardowej celi mieszkalnej. Wskazuje się na konieczność przeciwdziałania negatywnym skutkom odosobnienia (warunkiem minimum jest tutaj dostarczenie materiałów czytelniczych oraz zapewnienie godzinnej aktywności fizycznej dziennie), tym intensywniejsze, im dłużej trwa odosobnienie. Odosobnienie winno trwać, zgodnie z Regułą 53A.c najkrócej, na ile jest to niezbędne dla osiągnięcia celu, w jakim zostało wdrożone, a konieczność kontynuowania odosobnienia winna być regularnie oceniana. Wskazuje się także, aby osadzonym w warunkach odosobnienia oferować możliwość co najmniej dwugodzinnego, niosącego możliwość istotnego zaangażowania się, kontaktu z drugim człowiekiem (Reguła 53A.a). Koncepcja tego rodzaju kontaktu (z ang. meaningful human contact) występuje także w tzw. Regułach Mandeli⁸ oraz jest rozwijana przez CPT. Zakłada się, że jest to taki rodzaj interakcji społecznych i stymulacji psychologicznej, którego ludzie potrzebują dla zachowania zdrowia psychicznego i ogólnego dobrostanu. Relacja taka wymaga, aby kontakt międzyludzki był bezpośredni i umożliwiał komunikację. Nie może on zatem ograniczać się do tych interakcji, które są uwarunkowane rutynowymi czynnościami dnia, koniecznością spotkania z lekarzem czy uczestnictwem w czynnościach procesowych. Zapewnienie okazji do tego rodzaju interakcji spoczywa na administracji jednostki penitencjarnej i, jak już wskazano, jest tym istotniejsze, im dłużej trwa odosobnienie osadzonego. Naturalnie, zrewidowane Europejskie Reguły Więziennicze mówią także o konieczności podejmowania decyzji o odosobnieniu jedynie w uzasadnionych przypadkach i przy wzięciu pod uwagę indywidualnych cech osoby pozbawionej wolności, które mogą czynić ją szczególnie podatną na negatywne skutki odosobnienia (np. stan psychiczny czy niepełnosprawność).

Reguła 60.6 odnosząca się do izolacji związanej z wykonywaniem kary dyscyplinarnej w postaci umieszczenia w celi izolacyjnej z równą mocą podkreśla, iż decyzje, związane z odosobnieniem osób pozbawionych wolności od społeczności więziennej także w tej formie, winny być podejmowane ze szczególną ostrożnością, na czas możliwie najkrótszy, a stan osób odosobnionych należy poddawać codziennemu oglądowi.

⁸ Pogłębione informacje w języku angielskim uzyskać można m.in. na stronie: <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2016/10/Essex-3-paper.pdf> (dostęp: 14.01.2022 r.), prezentującej opracowanie ekspertów Uniwersytetu w Essex (Essex Human Rights Centre at the University of Essex) na temat możliwości interpretacji i wdrażania tzw. Reguł Mandeli.

W omawianym przypadku osadzonego w Zakładzie Karnym w Płocku, który od około roku przebywa w warunkach odosobnienia, choć nie został ukarany dyscyplinarnie karą umieszczenia w celi izolacyjnej – konieczna jest zatem pilna weryfikacja takiej potrzeby oraz obecnego i prognozowanego wpływu, jaki izolacja ma na jego funkcjonowanie. Administracja winna prowadzić działania, które wpłyną będą na zredukowanie przyczyn, dla których takie osadzenie było uznane za konieczne i przywrócenia osadzonego do funkcjonowania w społeczności jednostki penitencjarnej. W zakresie natomiast generalnym, w odniesieniu do stwierdzonej stałej praktyki długotrwałego umieszczania w warunkach celi izolacyjnej osób nieukaranych karą dyscyplinarną, przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich zdecydowanie postulują jej zaniechanie, co znalazło wyraz w zaleceniach opisanych w podrozdziale 10 niniejszego opracowania.

3.5. Świetlice

Stan techniczny i wyposażenie świetlic były zróżnicowane w zależności od oddziału. Część świetlic była wyposażona w sprzęt do ćwiczeń, stół do tenisa stołowego bądź udostępniano w nich prasę i gry stolikowe umożliwiające spędzenie czasu zgodnie z przeznaczeniem świetlicy. Świetlicę centralną zastano w bardzo dobrym stanie, sala jest przestronna i widna. Wykorzystywana jest także jako miejsce odbywania nabożeństw.

Świetlica w oddziale terapeutycznym była pozbawiona wszelkiego wyposażenia poza krzesłami i szafką telewizyjną. Pozostałe sprzęty, jak gry, prasa czy pilot do TV, przechowywane są przez wychowawców i wydawane osadzonemu do użytku na czas pobytu w świetlicy. Przy dyżurkach wychowawców znajduje się za to zaaranżowany w części korytarza obszar, na którym udostępniany jest sprzęt do ćwiczeń dla osób osadzonych w tym oddziale, co należy ocenić pozytywnie.

W części świetlic, mimo obowiązującego w nich zakazu palenia, w sedesach znajdowały się liczne niedopałki. W świetlicy oddziału II niesprawne było oświetlenie kącika sanitarnego, kącik wymagał odświeżenia ścian, na których widoczne były ubytki farby i osad. W świetlicy oddziału III wizytujący zastali usterkę w kąciku sanitarnym w postaci ciekącego syfonu. Pod umywalkę podstawione zostało wiadro, które pozostawione przez dłuższy czas przepełniło się, a woda zalała podłogę w kąciku i część świetlicy. Świetlica w oddziale VI została przez wychowawcę oprowadzającego wizytujących po oddziale opisana jako „zdeastrowana przez osadzonych”, przez co trwały w niej prace remontowe „od około miesiąca”. Osadzeni wskazywali, że świetlica nie jest w użytku od kilku miesięcy i że nie są doprowadzani w zamian do np. świetlicy centralnej.

3.6. Łaźnie

Wizytujący mieli możliwość oglądu wszystkich łaźni na terenie Zakładu Karnego w Płocku, w których osadzeni korzystają z dwóch dziesięciminutowych kąpiei w tygodniu, zgodnie z zagwarantowaną w porządku wewnętrznym częstotliwością oraz łaźni przeznaczonej do kąpiei osób doprowadzanych do jednostki, w której znajduje się stanowisko przeznaczone dla osób z dysfunkcją narządu ruchu.

Stan czystości wizytowanych pomieszczeń był niedostateczny, widoczne było zagrzybienie, znaczne ubytki farby, glazury, korozja sprzętów (rur, kaloryferów), gruba warstwa osadu na armaturze, wystające ze ścian okablowanie czy niezabudowane, zardzewiałe rury. Dostrzeżono prowizoryczne naprawy, np. obwiązanie ciekącego kranu workiem foliowym. Przedstawiciele RPO wizytowali jedną z łaźni użytkowaną w tym dniu przez osadzonych – ze ścian i sufitu skraplała się woda, panował zaduch, okna były całkowicie zaparowane, posadzka w szatni mokra.

Przy ambulatorium funkcjonuje łazienka wyposażona w dwa oddzielone od siebie ścianką stanowiska prysznicowe, z których jedno przeznaczone jest do realizacji kąpiei przez osadzonych z niepełnosprawnością ruchową. Jak wynika z udzielonych informacji, z łazienki tej korzystają osoby nowoprzyjęte do zakładu. Ściany i podłoga pomieszczenia wyłożone są płytkami, na ścianie zainstalowano 4 wieszaki. Stanowisko przeznaczone do kąpiei osoby z niepełnosprawnością wyposażone jest w metalowe siedzisko oraz składaną poręcz, mające ułatwiać wstawanie.

Znaczącym mankamentem jest brak przy łazience toalety dla osadzonych, szczególnie, że korzystają z niej osoby nowoprzybyłe. Zastrzeżenia wizytujących wzbudził także stan wyposażenia stanowisk prysznicowych. Przy jednym stanowisku znajdowało się plastikowe krzesło, pokryte zaschniętymi grudkami zaprawy cementowej, zaś na stanowisku dla osób z niepełnosprawnością ruchową zarówno siedzisko, jak i poręcz były w znacznym stopniu skorodowane. W ocenie wizytujących korzystanie z poręczy mogło nawet grozić jej uszkodzeniem, a tym samym zagrażać bezpieczeństwu osoby kąpiącej się.

Przedstawiciele Rzecznika oceniają łaźnie jako wymagające niezwłocznego remontu i doposażenia w ławki, wieszaki, sprzęt umożliwiający odłożenie przyborów czy wymiany zardzewiałych uchwytów na stanowisku przeznaczonym dla osób z niepełnosprawnością.

3.7. Place spacerowe

Do dyspozycji osadzonych pozostaje osiem placów, mających kształt czworoboków o wymiarach spełniających normy określone w wytycznych Nr 2/2013 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 4 czerwca 2013 roku w sprawie wymagań dla zabezpieczeń techniczno-

ochronnych w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej. Są one częściowo zadane i wyposażone w ławki trwale zamocowane do podłoża.

Istotne dla oceny udostępnianych osadzonym miejsc, w których realizować mogą oni prawo do pobytu na świeżym powietrzu, stanowią także wytyczne międzynarodowe. Zalecenia takie zostały wydane przez ekspertów Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT), a ostatni raport CPT z wizytacji jednostek penitencjarnych w Polsce, pochodzący z 2017 r., zwraca uwagę na stan materialny i wyposażenie placów spacerowych polskich jednostek penitencjarnych. CPT zalecił, by podjęto kroki celem umożliwienia wszystkim osadzonym odbycia codziennych ćwiczeń na zewnątrz, w warunkach, które umożliwią im fizyczne zmęczenie się. Dodatkowo, place powinny zostać zaopatrzone w pewien rodzaj zadania i najlepiej umożliwiać widok na horyzont. Przedstawiciele Rzecznika mają świadomość, że zalecenia te nie mają charakteru wiążącego, jednak wizytacja Zakładu Karnego w Płocku ujawniła istotny potencjał jednostki dający możliwość zbliżenia się do opisywanych standardów.

W kontekście powyższego należy zatem wskazać, iż wizytowana jednostka dysponuje obszarem, na którym zaaranżowany został tzw. Fit-Park – przestronny plac do ćwiczeń fizycznych na świeżym powietrzu, stworzony na wzór plenerowych siłowni spotykanych w miejskich parkach. Składa się on z 3 zestawów umożliwiających wykonywanie 2 różnych ćwiczeń i daje realną możliwość uprawiania przez osadzonych ćwiczeń fizycznych.

Uwagę wizytujących zwróciła kwestia znikomego wykorzystania opisywanej siłowni do ćwiczeń fizycznych (w rozmowach na problem ten skarżyli się również liczni skazani). W trakcie dwóch dni wizytacji stwierdzono jedynie jedną sytuację, w której skazani korzystali z tej przestrzeni – we wtorek 28 września 2021 r. ok. godz. 11.55, o innych porach wielokrotnie mijany przez wizytujących Fit-Park pozostawał niewykorzystany. Według udostępnionego przedstawicielom BRPO Planu zajęć korzystania z placu do Fit-Parku z dnia 4 lipca 2021 r. przez trzy dni w tygodniu (poniedziałek, piątek i sobota) mogą z niego korzystać jedynie dwie grupy dziennie, po pół godziny każda. We wtorki, środy i czwartki korzystać mogą z placu trzy grupy – w godz. 9.00 – 10.30. Zgodnie natomiast z Regulaminem korzystania Fit-Parku z dnia 2 lipca 2021 r. grupy te mogą liczyć od 2 do 6 osadzonych. Potencjał opisywanej przestrzeni mógłby, w ocenie wizytujących, zostać korzystniej zagospodarowany, a osadzeni w rozmowach indywidualnych entuzjastycznie zgłaszali gotowość do ćwiczeń.

3.8. Sale widzeń i stanowiska przeznaczone do realizacji widzeń poprzez komunikator internetowy

Widzenia osadzonych z osobami odwiedzającymi odbywają się w sali ogólnej pod dozorem funkcjonariusza. Z udzielonych informacji wynika, że w okresie przed obowiązywaniem ograniczeń wynikających z zagrożenia epidemicznego Covid-19, sala wyposażona była w 21 stolików oraz kącik do zabaw z dzieckiem. Aktualnie jej kubatura pozwala na rozstawienie 6 stolików w zalecanej odległości, a kącik zabaw został tymczasowo zlikwidowany. W czasie, gdy prowadzona była wizytacja, nie obowiązywało ograniczenie stanowiące o przedzieleniu stolików zasłoną z plexiglasu, a podczas widzeń można było spożywać posiłek. W widzeniu uczestniczyć mogły dwie osoby dorosłe i nieograniczona liczba małoletnich. Wyposażenie pomieszczenia, podobnie jak poczekalni, było odpowiednie. Nadto w pomieszczeniu udostępniano środki do dezynfekcji rąk.

Odnotowano usterkę w toalecie przeznaczonej dla odwiedzających, usytuowanej nieopodal sali widzeń, przez co była ona wyłączona z użytkowania. Funkcjonariuszka nadzorująca przebieg widzeń zapewniła, że osobom odwiedzającym w razie potrzeby udostępniana jest inna toaleta przy biurze przepustek.

Pokój do udzielania widzeń w oddzielnym pomieszczeniu bez osoby dozoru wyłączony był z użytku ze względu na panujące ograniczenia związane z pandemią. Pomieszczenie było schludnie utrzymane, choć nie jest możliwa ocena jego typowego wyposażenia, jako że od dłuższego czasu nie było użytkowane, meble zsunięte były w rogu pokoju, panował porządek.

Wizytujący nie wnieśli uwag w zakresie stanu i wyposażenia pomieszczenia przeznaczonego do realizacji widzeń osadzonych z obrońcą bądź pełnomocnikiem. Znajduje się ono w oddziale pierwszym i stanowi zaadoptowaną celę mieszkalną. Na jego wyposażeniu znajdują się dwa krzesła i stół, dla zapewnienia bezpieczeństwa osobie uczestniczącej w widzeniu zamontowano kratę wewnętrzną, istnieje więc możliwość przeprowadzania czynności zarówno w separacji rozmówców, jak i w bezpośrednim kontakcie. Pomieszczenie nie jest wyposażone w system monitoringu wizyjnego, zapewnia tym samym poufność widzeń.

Widzenia za pomocą komunikatora Skype – jak wynikało z przekazanych wyjaśnień - są realizowane przy stanowiskach komputerowych w pomieszczeniu Warsztatu Terapii Zajęciowej Oddziału VII Terapeutycznego. Funkcjonariusze towarzyszący wizytującym podczas oglądu poszczególnych oddziałów nie wskazali jednoznacznie czy jest to jedyne miejsce, gdzie

realizowane są wideorozmowy – wskazywano dodatkowo np. na sale w części szkolnej jednostki⁹. Ustalono, iż rozmowy za pośrednictwem Skype odbywają się na sześciu wydzielonych stanowiskach. Laptopy z kamerą przechowywane są wraz z zestawami słuchawek i mikrofonów w dyżurce terapeutów. Pomieszczenie Warsztatów Terapii Zajęciowej zapewnia rozmówcom właściwe poczucie separacji od innych uczestników oraz intymności podczas wideorozmowy. O ile przedstawiciele Rzecznika nie wnoszą uwag do sprzętu czy warunków lokalowych, w których prowadzone są rozmowy, o tyle przedstawiają uwagi na temat organizacji wideorozmów – te bowiem, jak poinformowano wizytujących, odbywają się pod nadzorem pracownika oddziału terapeutycznego. Powyższe rodzi pytanie o możliwość pogodzenia takiego obowiązku z codziennymi zadaniami służbowymi – jeżeli nadzór prowadzi funkcjonariusz oddziałowy bądź gdy jest to członek zespołu terapeutycznego, którego potencjał winien być skierowany na prowadzenie oddziaływań terapeutycznych. Dodatkowo w części poświęconej analizie porządku wewnętrznego jednostki (punkt 8 niniejszego opracowania) odniesiono się do jego zapisów budzących niepokój o równy dostęp osadzonych do tej formy realizacji widzeń.

3.9. Dezynsekcja i deratyzacja

Obecność pluskiew w celach mieszkalnych była jednym z najczęściej pojawiających się zarzutów dotyczących warunków bytowych w kierowanych do Rzecznika Praw Obywatelskich pisemnych skargach osadzonych w Zakładzie Karnym w Płocku. Wizytacja potwierdziła obecność tych insektów, a bezpośrednio rozmowy podczas wizytacji cel wskazują, że problem od wielu miesięcy nie zostaje rozwiązany i występuje w celach mieszkalnych na wszystkich oddziałach. Administracja jednostki także potwierdza, że problem nawracania pluskiew jest poważny.

Osadzeni prezentowali rozległe ugryzienia. Wskazywali, że starają się przeciwdziałać rozprzestrzenianiu się pluskiew, np. owijając folią spożywczą stelaże łóżek wykonane z płyt OSB, w których gnieźdzą się pluskwy, przechowując odzież w zamkniętych torbach foliowych, umieszczając nogi łóżek w pojemnikach z wodą, stosując środki zapachowe czy rozkładając na półkach przyprawy, o których słyszeli, że mogą pomóc w zwalczaniu insektów.

Wizytujący zwrócili się o przedstawienie protokołów z dezynsekcji i deratyzacji (kilku więźniów zgłaszało też obecność szczurów, której jednak przekazane dokumenty nie potwierdzają). Uzyskano dowody wykonania licznych procedur na przestrzeni każdego miesiąca w 2021 r. – np.

⁹ Z obowiązującego od dnia 1 grudnia 2021 r. porządku wewnętrznego jednostki, wprowadzonego zarządzeniem nr 258/2021 Dyrektora Zakładu Karnego w Płocku, wynika, że stanowiska komputerowe do realizacji wideorozmów umiejscowione są w rejonie sali widzeń.

oprysków przeciw pluskwom, instalacji pułapek lepowych, lamp owadobójczych, chwytaczy i karmników deratyzacyjnych. Wśród obiektów, w których dokonywano powyższych procedur były nie tylko cele mieszkalne, ale również pomieszczenia kuchni, magazynu, kojce dla psów.

Przedstawiona dokumentacja wskazuje, że podejmowane są wysiłki w celu zwalczenia problemu pluskiew, jednak stosowane środki nie przynoszą trwałej poprawy warunków bytowych. Rzecznik Praw Obywatelskich nie jest instytucją, w odróżnieniu od właściwej miejscowo stacji sanitarno-epidemiologicznej, powołaną do stwierdzenia czy dezynsekcja prowadzona była adekwatnymi środkami owadobójczymi bądź z należytą starannością, jednak wizytacja jednostki pozwoliła ustalić, że problem obecności pluskiew ma charakter nawracający i powoduje znaczne dolegliwości dla osób odbywających karę w wizytowanym zakładzie.

3.10. Inwestycje związane z warunkami bytowymi i plany modernizacji jednostki

Przedstawiciele RPO zwrócili się o zaprezentowanie inwestycji poczynionych w latach 2020-2021, które służyć miały poprawie warunków bytowych w jednostce oraz planów w tym zakresie na kolejny rok. Otrzymali zwrótnie notatkę służbową Kierownika Działu Kwatermistrzowskiego z dnia 28 września 2021 r., w której kwestie te zostały omówione. Dodatkowo podano, iż w 2019 r. zakończono istotną inwestycję związaną z termomodernizacją pawilonu mieszkalnego C.

Jak wynika z przekazanych informacji w 2020 r., z powodu pandemii, znaczna część budżetu została przeznaczona na zakup środków ochrony indywidualnej, co uszczupliło zasoby przeznaczone na inwestycje. Udało się jednak dokonać termomodernizacji budynku pralni i kuchni, w których zatrudnieni są osadzeni. W 2021 r. zakupiono m.in. 40 łóżek piętrowych, sprzęt świetlicowy (stoły do tenisa, ławeczki). Nadto, dorocznie poddaje się remontowi ok. 30 cel mieszkalnych (odnowienie powłok ściennych, naprawa podłóg oraz kąpoków sanitarnych), a także dokonuje bieżących zakupów środków higieny i należności skarbowych (takich jak koce, pościel, materace czy odzież).

Wizytujących poinformowano także o najistotniejszej planowanej inwestycji, tj. budowie nowych pawilonów mieszkalnych w ramach programu wieloletniego pn. „Program budowy 2500 miejsc zakwaterowania w latach 2021-2023”. W przekazanej notatce służbowej zadeklarowano: „Realizacja zadania dotycząca budowy pawilonów mieszkalnych została już rozpoczęta, w chwili obecnej trwa rozbiórka starych budynków, w przyszłym roku planowana jest budowa dwóch budynków o łącznej pojemności 510 miejsc wraz z infrastrukturą. (...) Nowe pawilony będą w pełni dostosowane dla osób niepełnosprawnych. Przewiduje się w nich trzy 2-osobowe cele

mieszkalne przeznaczone wyłącznie dla osób niepełnosprawnych. Budynki będą wyposażone również w dźwigi osobowe. Osadzeni zakwaterowani w nowych pawilonach otrzymają do użytkowania nowe wyposażenie w postaci łóżek, szafek, stołów itd. Powyższe pozwoli na poprawę warunków bytowych osób osadzonych w tutejszej jednostce”.

Należy zaznaczyć jednak, że budowa nowych pawilonów mieszkalnych nie może stanowić jedynej odpowiedzi na kwestię aktualnie panujących w jednostce warunków bytowych, które w ocenie wizytujących, mogą prowadzić w konsekwencji ich wieloletniego kumulowania się, do wypełnienia przesłanki poniżającego traktowania.

4. Opieka medyczna

Opiekę medyczną nad osadzonymi w Zakładzie Karnym w Płocku sprawuje personel ambulatorium, w skład którego wchodzi dwóch lekarzy internistów (zatrudnionych na częściach etatów – łącznie 0,5 etatu), lekarz psychiatra (0,6 etatu), lekarz stomatolog (zatrudniony na pełnym etacie, pełniący funkcję Kierownika ambulatorium) oraz 8 pielęgniarek.

Opieka pielęgniarska nad osadzonymi zapewniona jest od poniedziałku do piątku w godzinach od 7.00 do 17.30 oraz w sobotę w godzinach od 7.00 do 15.00. W niedzielę leki przygotowane przez pielęgniarki wydają osadzonym funkcjonariusze Działu Ochrony.

Planowe przyjęcia osadzonych przez lekarzy internistów mają miejsca dwa razy w tygodniu (każdy oddział ma wyznaczony w tygodniu jeden dzień przyjęć przez lekarza), podobnie zorganizowane są przyjęcia przez lekarza stomatologa. Osadzeni przekazują pisemną informację o potrzebie przyjęcia przez lekarza funkcjonariuszom pełniącym służbę w oddziałach mieszkalnych, którzy rejestrują te zgłoszenia w zeszycie zgłoszeń do lekarza. W dniu wizytacji odbywały się przyjęcia przez lekarza psychiatrę. Wizytujący zaobserwowali, że przyjęcia nie odbywały się płynnie, po zakończeniu jednej wizyty lekarz oczekiwał nawet kilkanaście minut na doprowadzenie kolejnego pacjenta. Mimo, że w ambulatorium znajdują się dwie poczekalnie dla pacjentów, nie były one wykorzystywane. Procedura doprowadzania realizowana była przez jednego funkcjonariusza, który po odprowadzeniu pacjenta po wizycie do oddziału, doprowadzał następnie kolejnego osadzonego. W tym czasie lekarz oczekiwał, mimo że mógłby przyjąć następnego pacjenta.

W ocenie wizytujących, organizacja sposobu doprowadzania osadzonych na wizytę wymaga zmiany, ponieważ uniemożliwia efektywne wykorzystanie czasu pracy lekarza. Sygnalizowane przez kierownictwo jednostki trudności kadrowe nie mogą w pełni usprawiedliwiać tego stanu.

Istnienie dwóch poczekalni dla osadzonych pozwala na wcześniejsze doprowadzenie pacjenta, który może zostać przyjęty przez lekarza w czasie, gdy poprzedni pacjent jest odprowadzany do oddziału.

Konsultacje specjalistyczne odbywają się na zewnątrz Zakładu, w płockich placówkach służby zdrowia lub u lekarzy zatrudnionych w innych jednostkach penitencjarnych. Z przedstawionych informacji wynika, że pilne konsultacje realizowane są na bieżąco, a na konsultacje planowe osadzeni oczekują zwykle ok. 1-2 miesięcy. W przypadku lekarzy niektórych specjalności okres oczekiwania jest jednak znacznie wydłużony, np. na wizytę neurologa trzeba czekać 3-6 miesięcy, zaś na konsultację neurochirurgiczną nawet 2 lata. Problemy nastęca wykonywanie niektórych badań specjalistycznych, np. badania USG ortopedycznego nie wykonuje żadna z placówek na terenie Płocka. Skutkuje to koniecznością długiego oczekiwania pacjenta na badanie, jak i transportowania go do odległych placówek. Nadzieję na poprawę tej sytuacji wiążano z planowanym uruchomieniem szpitala wieloprofilowego w Areszcie Śledczym w Radomiu.

W kompleksie ambulatorium znajdują się dwie cele tzw. medyczne – jedna pięcioosobowa i jedna jednoosobowa. Przebywają tu osoby wymagające wzmożonej opieki personelu medycznego. W dniu wizytacji wszystkie miejsca w celach były zajęte. Pomieszczenia te, wyposażone w łóżka i szafki szpitalne, są przystosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością fizyczną, w każdym z nich znajduje się kącik sanitarny z umywalką, toaletą i prysznicem. W celi jednoosobowej stan stanowiska prysznicowego uniemożliwiał jednak korzystanie z niego. Płytki w podłodze, w miejscu, gdzie znajdował się odpływ wody były podniesione, co uniemożliwiało stanie pod prysznicem oraz powodowało, że w przypadku uruchomienia prysznicza woda dostałaby się pod podłogę. Z otworu odpływowego i spod płytek wydobywał się przykry zapach.

W dniu wizytacji w wieloosobowej celi medycznej przebywała osoba poruszająca się na wózku inwalidzkim. Pacjent nie sygnalizował wizytującym trudności związanych z funkcjonowaniem w izolacji penitencjarnej. Z uzyskanych informacji wynika jednak, że osadzony nie wychodzi na spacer, mimo że jego stan zdrowia by na to pozwalał, ponieważ ambulatorium usytuowane jest na górnej kondygnacji i opuszczenie oddziału w przypadku osoby poruszającej się na wózku inwalidzkim jest utrudnione. W Zakładzie znajduje się schodołaz, jednak jak wynika z uzyskanych informacji od ok. 2 miesięcy nie był używany. Osadzony podał też, że w codziennych czynnościach pomagają mu współosadzeni.

W trakcie wizytacji oddziałów mieszkalnych odebrano od osadzonych także skargi dotyczące przerw w otrzymywaniu leków osłonowych zleconych przez lekarza oraz niemożliwienia zaszczepienia się drugą dawką szczepionki przeciw Covid-19.

W odniesieniu do pierwszego zarzutu, wyjaśnienia odebrane od zastępującej Kierownika ambulatorium starszej pielęgniarki potwierdziły, iż występują przerwy w wydawaniu osadzonym zleconych leków, spowodowane brakiem tych leków w aptece zakładowej. Z uzyskanych informacji wynika, że zamówienia na leki sporządza się raz w miesiącu, w razie potrzeby możliwe jest złożenie zamówienia uzupełniającego. W szczególnych przypadkach dokonuje się zakupu potrzebnych leków w aptece zewnętrznej. Aczkolwiek nie zawsze można trafnie przewidzieć, w jakiej ilości w kolejnym miesiącu potrzebny będzie dany lek, to jednak, zwłaszcza w przypadku leków często stosowanych, nie powinno się dopuszczać do sytuacji całkowitego wyczerpania zapasów. Wydaje się zatem, że potrzebne jest dołożenie większej staranności przy planowaniu zaopatrzenia w leki i dokonywaniu bieżącej kontroli ich wykorzystania.

W zakresie dotyczącym natomiast organizacji szczepień przeciwko Covid-19 odebrano od administracji opisane niżej wyjaśnienia. Wynika z nich, że każdy nowopryjmowany osadzony jest pytany, czy został zaszczepiony przeciwko Covid-19 i czy wyraża chęć przyjęcia szczepionki. Wobec osób odmawiających szczepienia wychowawcy prowadzą działania motywujące.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 5 maja 2021 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie metody zapobiegania COVID-19, szczepienia osób pozbawionych wolności realizowane są obecnie na terenie zakładów karnych i aresztów śledczych. W Zakładzie również utworzono punkt szczepień, a z uzyskanych informacji wynika, że funkcjonuje on od czerwca. Szczepienia wykonywane są preparatem firmy Johnson&Johnson. Aby zapobiec marnowaniu się szczepionek, są one zamawiane sukcesywnie. Fiolka zawierająca pięć dawek jest otwierana dopiero, gdy zbierze się odpowiednia liczba chętnych do zaszczepienia.

W Zakładzie Karnym w Płocku nie wykonuje się szczepień preparatami firmy Pfizer-BioNTech i Moderna. W celu ich podania osadzeni są dowożeni do Aresztu Śledczego w Warszawie-Służewcu. Taka organizacja szczepień jest podyktowana faktem, iż przypadki, gdy do jednostki trafia osoba już zaszczepiona preparatem dwudawkowym są sporadyczne. Stosowanie się do wymogu racjonalnego gospodarowania szczepionkami prowadziłyby do tego, że pacjent oczekując na zebranie się odpowiedniej liczby osób do szczepienia mógłby nie zostać zaszczepiony we właściwym terminie.

Ustalenia poczynione w związku z wyjaśnianiem dwóch skarg dotyczących niemożliwienia zaszczepienia drugą dawką wykazały, że w przypadku pierwszego osadzonego zaplanowano przewiezienie go do Aresztu Śledczego w Warszawie-Służewcu w celu zaszczepienia drugą dawką szczepionki firmy Astra-Zeneca. Osadzony powiadomiony, że szczepienie będzie wykonane w Areszcie Śledczym w Warszawie-Służewcu, odmówił wyjazdu.

W drugim przypadku ustalono, że w dokumentacji medycznej brak jest informacji o wyrażeniu przez osadzonego chęci zaszczepienia się drugą dawką szczepionki przeciw Covid-19. Jak ustalono, osadzony przybył do Zakładu Karnego w Płocku w dniu 1 lipca 2021 r. Nie został włączony na listę chętnych bezpośrednio po przyjęciu do jednostki, nie był badany przez lekarza przy przyjęciu, lekarz zapoznał się z jego dokumentacją medyczną i nie sformułował zaleceń. W późniejszym okresie osadzony nie zgłaszał się do ambulatorium.

Fakt, że osadzony przybył do jednostki zaszczepiony pierwszą dawką powinien zostać odnotowany przez służbę zdrowia już przy przyjęciu i spowodować podjęcie działań w celu umożliwienia mu przyjęcia drugiej dawki. Ponadto, w przypadku, gdyby osadzony nie był zdecydowany na poddanie się szczepieniu (aczkolwiek z informacji przekazanych przez osadzonego wynika, że tak nie było), wychowawca powinien był podejmować działania motywujące. Od przybycia osadzonego do jednostki upłynęło blisko trzy miesiące, w ciągu których do służby zdrowia nie wpłynęła informacja o deklarowaniu przez niego chęci zaszczepienia się, co zdaje się wskazywać, że w sprawie tej wystąpiły nieprawidłowości. W ocenie wizytujących może to przemawiać za potrzebą poddania analizie prawidłowości działania systemu zgłaszania osadzonych do szczepień.

Podsumowując kwestię szczepień przeciwko Covid-19, wizytujący zebrali dodatkowo dane na temat liczby osób zaszczepionych. Na dzień 27 września 2021 r. zaszczepionych było nieco ponad 80% osadzonych (109 osób odmówiło poddania się szczepieniu) oraz 73% funkcjonariuszy.

5. Stosowanie środków przymusu bezpośredniego

Zagadnienie stosowania wobec osób pozbawionych wolności środków przymusu bezpośredniego (dalej: ś.p.b.) pozostaje w stałym zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich, dlatego też przedstawiciele Biura RPO dokonali w toku wizytacji w Zakładzie Karnym w Płocku analizy dokumentacji wytworzonej w toku stosowania omawianych środków w latach 2020-2021.

Ustalono, iż w okresie od dnia 1 stycznia 2020 r. do dnia wizytacji decyzję o zastosowaniu ś.p.b. wobec osadzonych podjęto 18 razy (w 2020 r. 14 razy, w 2021 r. 4 razy), a przyczynami ich

stosowania były następujące zachowania: zamach na życie lub zdrowie innej osoby (funkcjonariusza albo osadzonego) – 7 przypadków, groźne nieposłuszeństwo i odmowa wykonania polecenia – 5 przypadków, zamach na życie lub zdrowie własne – 5 przypadków oraz niszczenie mienia – 3 przypadki.

Środki były stosowane stosunkowo krótko – w dziewięciu przypadkach czas ich stosowania nie przekroczył 5 minut, w pięciu przypadkach środki stosowano nie dłużej niż 4 godziny (30 min., 2 x 2 godz., 2 x 3,5 godz.). Cztery razy stosowano je ponad 10 godzin (10 godz., ponad 14 godz., 43 godz. i 45 godz.). Nie było przypadku umieszczenia w celi zabezpieczającej na okres dłuższy niż 48 godzin.

Korzystano z różnego rodzaju środków: w 4 przypadkach porzeczano na użyciu siły fizycznej, w 5 przypadkach, oprócz siły fizycznej, podjęto decyzję o zastosowaniu kajdanek założonych na ręce (krótkotrwale bądź na czas doprowadzenia do celi zabezpieczającej). Dziewięciu osadzonych zostało umieszczonych w celi zabezpieczającej, a wobec 4 z nich zdecydowano o zastosowaniu kolejnego środka w postaci kasku zabezpieczającego, a 2 osadzonych dodatkowo miało założony pas obezwładniający jednoczęściowy. Nie stwierdzono przypadku użycia pasa obezwładniającego wieloczęściowego.

Najbardziej dotkliwe środki przymusu, czyli kask ochronny i pas obezwładniający, stosowano stosunkowo krótko (maksymalnie 2 godz.), wyłącznie w sytuacji, gdy osadzony prezentował zachowania autodestrukcyjne. W dwóch przypadkach stwierdzono weryfikację zastosowanego środka – w przypadku osadzonego próbującego dokonać samookaleczenia zdecydowano o zastosowaniu pasa jednoczęściowego (po 30 minutach odstąpiono od stosowania tego środka), w drugim przypadku (osadzony uderzał głową w ścianę celi dźwiękochłonnej) podjęto decyzję o założeniu kasku i pasa jednoczęściowego. W jednym przypadku na wniosek psychologa, osadzony, który usiłował dokonać samoagresji w postaci uduszenia koszulą, po 30 minutowym pobycie w celi zabezpieczającej został z niej zwolniony – psycholog stwierdził, że osadzony jest osobą z upośledzeniem w stopniu umiarkowanym i należy wobec niego podjąć innego rodzaju oddziaływanie.

Analizowane przypadki stosowania ś.p.b. dowodzą, że funkcjonariusze z uwagą monitorują zachowanie osoby umieszczonej w celi zabezpieczającej i podejmują reakcje adekwatne do zaistniałej sytuacji. Należy wskazać, że dwukrotnie przerwano ich stosowanie z uwagi na stwierdzone zagrożenie zdrowia i życia osadzonego – w jednym przypadku przewieziono skazanego na SOR w Płocku, po tym jak połknął część zapięcia kasku, w drugim przypadku zdecydowano o poddaniu osadzonego konsultacji psychiatrycznej w placówce pozawięziennej

(ostatecznie osadzony został przetransportowany do szpitala psychiatrycznego w strukturze więziennictwa).

Przedstawiciele kadry penitencjarnej (wychowawca, psycholog, Kierownik Działu Penitencjarnego) sprawdzali stan emocjonalny osoby umieszczonej w celi zabezpieczającej. Osadzonym tym zapewniano także badanie lekarskie, mimo, że nie były to przypadki, o których mowa w ustawie z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej. U jednego osadzonego, który zaatakował współwięźnia na korytarzu, lekarz stwierdził otarcia z tyłu głowy, karku, nosa i zadrapania na plecach. W pozostałych przypadkach nie stwierdzono obrażeń, a badane osoby nie zgłaszały dolegliwości.

Na podstawie analizy notatek ze stosowania środków przymusu bezpośredniego należy stwierdzić, że w Zakładzie Karnym w Płocku środki przymusu bezpośredniego stosowane są w sposób zróżnicowany, dostosowany rodzajem zastosowanego środka i czasem jego użycia do sytuacji. Na uwagę zasługuje fakt, iż w roku 2021 r. nastąpił znaczny spadek liczby przypadków stosowania środków przymusu, a te zastosowane trwały krótko (2x 3 min., 5 min., 2 godz.). Oznacza to, iż w jednostce przyjęto inne sposoby rozwiązywania sytuacji kryzysowych, bez konieczności sięgania po najbardziej radykalne i najdotkliwsze metody.

Dokumentacja dotycząca umieszczenia osoby pozbawionej wolności i jej pobytu w celi zabezpieczającej była kompletna, czyli zawierała notatkę oraz nośnik zawierający zapis z urządzeń rejestrujących. Wszystkie notatki z zastosowania ś.p.b. obejmowały szczegółowy opis zdarzenia i zachowania osadzonego, które było przyczyną zastosowania środków przymusu. Notatki były także opatrzone w dane funkcjonariuszy stosujących przymus oraz datę i godzinę rozpoczęcia oraz zakończenia stosowania środków, jak również zawierały informację o istotnych zdarzeniach, np. rozmowa z psychologiem bądź wychowawcą, doprowadzenie osadzonego do ambulatorium.

W każdej notatce znajdowała się informacja o pouczeniu osadzonego o możliwości złożenia skargi w trybie art. 7 k.k.w. na decyzję o zastosowaniu ś.p.b. Na uwagę zasługuje fakt, iż w przypadkach 4 osadzonych, którzy wkrótce po jego stosowaniu zostali wytransportowani do innej jednostki, Dyrektor Zakładu Karnego w Płocku skierował pismo do dyrektora jednostki, w której osadzony przebywał, z prośbą o poinformowanie osadzonego, że analiza dokumentacji dotyczącej stosowania ś.p.b. nie wykazała nieprawidłowości w prowadzonych czynnościach przez funkcjonariuszy. Dyrektor zwracał się też o poinformowanie osadzonego o możliwości złożenia skargi do sądu penitencjarnego na decyzję o stosowaniu ś.p.b.

Dobłą i cenną praktyką jest dokonywanie przez Kierownika Działu Ochrony oceny każdego przypadku stosowania ś.p.b. pod kątem praworządnego i humanitarnego działania. Ocena ta jest dokonywana na podstawie dokumentacji (notatka ze stosowania środków, książka przebiegu służby

dowódcy zmiany), zapisu obrazu z kamery przenośnej (jeśli była używana) oraz kamer usytuowanych na korytarzu i w celi zabezpieczającej.

Analiza notatek sporządzonych przez Kierownika Działu Ochrony pozwala na stwierdzenie, że przedmiotowa ocena jest dokonywana w sposób wnikliwy, odnosi się nie tylko do kwestii formalnych, ale również do sprawności działania funkcjonariuszy i ich stopnia profesjonalizmu – w dziewięciu przypadkach stwierdzono nieprawidłowości, sformułowano zastrzeżenia i wydano polecenia bądź zaproponowano działania naprawcze. W jednej ze spraw opiniujący podniósł, iż do stosowania ś.p.b. należy dobierać funkcjonariuszy z większym doświadczeniem zawodowym, w innej stwierdzono wręcz nieudolność funkcjonariuszy w wykonywaniu czynności. Zwrócono uwagę, że funkcjonariusze w większym stopniu powinni uwzględniać potrzeby indywidualizacji stosowania środków, mając na uwadze ewolucję zachowania i postawy skazanego w trakcie pobytu w celi zabezpieczającej, a w przypadku deklaracji osadzonego o poprawnym, regulaminowym zachowaniu nie można stosować zbędnej zwłoki w zakończeniu stosowania przymusu bezpośredniego. W przypadku stwierdzonych nieprawidłowości, Kierownik Działu Ochrony zaproponował działania, które należało podjąć w celu wyeliminowania braków, np. poprawa jakości monitoringu, uzupełnienie określonych przestrzeni w dodatkowe kamery, przeprowadzenie instruktarzu kadry dowódczej i szkolenia funkcjonariuszy z prawidłowego przeprowadzania kontroli osobistej osoby pozbawionej wolności, zobowiązanie dowódców zmian do stosowania i nadzoru nad prawidłową rejestracją stosowania ś.p.b kamerą przenośną. W dwóch przypadkach przeprowadzono rozmowy dyscyplinujące z dowódcą zmiany. Pojawiały się też zalecenia dotyczące zwiększenia bezpieczeństwa zdrowotnego funkcjonariuszy – korzystania z rękawiczek jednorazowych i używania maseczek zakrywających usta i nos.

Cała dokumentacja ze stosowania ś.p.b. wraz z notatką zawierającą wnioski Kierownika Działu Ochrony dot. praworządności działania funkcjonariuszy jest przekazywana Dyrektorowi Zakładu Karnego. Wiele przypadków stosowania ś.p.b. zostało też na wniosek Dyrektora jednostki poddane kontroli przez Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Warszawie, co również przekonuje wizytujących o rzetelnym postępowaniu administracji w powyżej analizowanym zakresie.

6. Zalecenia penitencjarno-ochronne

W Zakładzie Karnym w Płocku wobec niektórych osadzonych wprowadza się szczególne procedury oddziaływań w postaci zaleceń penitencjarno-ochronnych. Działania te są podejmowane na podstawie § 58 zarządzenia nr 19/16 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 14 kwietnia 2016 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej

oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencjarnych.

W toku wizytacji przeanalizowano dokumentację dotyczącą podejmowania powyższych działań odnoszącą się do lat 2020-2021 i ustalono, że w 2020 r. takimi procedurami objęto 7 osób, a w 2021 r. do dnia wizytacji – 12 osób pozbawionych wolności.

Przesłanki decyzji o wdrożeniu zaleceń penitencjarno-ochronnych były zróżnicowane, najczęściej jednak to warunki osobiste osadzonych i wysoki stopień ich demoralizacji w ocenie przełożonych stanowiły zagrożenie dla porządku i bezpieczeństwa jednostki. W przypadku dziewięciu osadzonych wskazano na nawoływanie innych osadzonych do buntu i negatywną postawę wobec Służby Więziennej w związku z wprowadzonymi obostrzeniami epidemicznymi, 4 osadzonych prezentowało niestabilne oraz agresywne zachowania, 4 osoby były uczestnikami poważnych zdarzeń nadzwyczajnych (np. ucieczka z zakładu karnego kilka lat temu, udział w bójce), a w dwóch przypadkach osadzeni wymagali szczególnych działań w celu zapewnienia im bezpieczeństwa osobistego. Zalecenia były formułowane przez przedstawiciela kierownictwa Działu Ochrony, zatwierdzane przez Dyrektora jednostki, a następnie przekazywane do wiadomości odpowiednim służbom (m.in. dowódcom zmiany, oddziałowym, wychowawcy, psychologowi, niekiedy Kierownikowi Ambulatorium z Izbą Chorych).

Najczęściej (11 przypadków) zalecenia penitencjarno-ochronne nie powodowały daleko idącej ingerencji w prawa objętych nimi osób, a ich charakter był dostosowany do stopnia zagrożenia ze strony osadzonego. Do tej grupy zaleceń należały w szczególności następujące działania:

- prowadzenie zintensyfikowanej obserwacji zachowania, rozmów i funkcjonowania skazanego w populacji osadzonych;
- osadzanie w celach max. 3-osobowych, o specjalnie dobranym składzie osobowym;
- zwiększenie częstotliwości kontroli celi mieszkalnej, przynajmniej 1 raz w tygodniu;
- sporządzanie notatek służbowych po zakończeniu rozmowy telefonicznej osadzonego;
- prowadzenie wnikliwej kontroli oraz cenzury korespondencji prywatnej osadzonego
- zgłaszanie niezwłocznie Kierownikowi Działu Ochrony oraz Kierownikowi Działu Penitencjarnego wszelkich niepokojących spostrzeżeń, dotyczących zachowania osadzonego;
- wydawanie zleconych leków na czas określony, pod nadzorem funkcjonariusza;
- konsekwentne postępowanie z osadzonym, wyznaczające granice zgodnego z prawem zachowania.

Analiza udostępnionej dokumentacji dotyczącej zaleceń wykazała, iż w kilku przypadkach kumulacja ograniczeń spowodowała w istocie stworzenie szczególnego rygoru wykonywania izolacji penitencjarnej. Osadzeni ci objęci byli, oprócz wyżej wymienionych oddziaływań, dodatkowymi obostrzeniami:

- umieszczani w jednoosobowej celi monitorowanej, w jednym przypadku prowadzono stałą rejestrację obrazu i zabezpieczano nagrany materiał video z celi oraz obraz z terenu i pomieszczeń czasowego przebywania osadzonego;
- izolowani od innych osadzonych;
- poddawani kontroli osobistej każdorazowo przed wyjściem i po powrocie do oddziału mieszkalnego bądź celi mieszkalnej;
- rozmowy skazanego z przedstawicielami administracji, w tym z wychowawcą, psychologiem, personelem terapeutycznym, były realizowane w obecności dwóch funkcjonariuszy Działu Ochrony, w jednym przypadku wyłącznie w pomieszczeniu wyposażonym w kratę zabezpieczającą przed możliwością bezpośredniego kontaktu;
- osadzeni poza celą mogli poruszać się tylko w asyście funkcjonariuszy, którzy byli wyposażeni w kajdanki, z zaleceniem prewencyjnego ich stosowania w przypadku wystąpienia agresji.

Z dostarczonego przez administrację materiału analitycznego nie wynika, by osadzeni ci byli informowani o treści podjętych decyzji o stosowaniu wobec nich zaleceń penitencjarno-ochronnych, przyczynach wdrożenia procedur oraz prawie do złożenia skargi w trybie art. 7 k.k.w. Nie określano także okresu, po którym należy poddać ocenie zasadność dalszego stosowania zaleceń. Jedynie w 3 przypadkach, z 19 analizowanych, dokonano weryfikacji zaleceń i odstąpiono od ich realizacji – odpowiednio po 15 dniach, 33 dniach oraz 6 miesiącach.

Rzecznik stoi na stanowisku, wyrażonym w wystąpieniu do Ministra Sprawiedliwości¹⁰, że wprowadzane przez dyrektorów jednostek penitencjarnych zalecenia w każdym przypadku są aktem indywidualnym i konkretnym. Jeżeli nakłada on na osobę ograniczenia jej kodeksowych praw, to decyzja taka winna być więźniowi zakomunikowana, wraz z pouczeniem o możliwości jej zaskarżenia. Ponadto, w myśl postulatów RPO, administracja więzienna powinna dokonywać okresowej oceny zasadności dalszego stosowania określonych środków.

¹⁰ Pismo z dnia 5 sierpnia 2020 r., IX.517.632.2019 dostępne na stronie RPO <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-zalecenia-ochronne-sluzby-wiezionej-ograniczaja-prawa-pozbawionych-wolnosci> (dostęp: 14.01.2022 r.).

7. Traktowanie osadzonych

Jak wskazano we wstępie, przed przystąpieniem do czynności w ramach wizytacji Zakładu Karnego w Płocku dokonano m.in. analizy skarg kierowanych do RPO przez osadzonych i ich bliskich. Wśród skarg dominowały te związane z warunkami bytowymi, znacznie mniej skarg wniesiono na sposób traktowania osadzonych. Bezpośrednie rozmowy przedstawicieli Rzecznika, prowadzone z osadzonymi podczas wizytacji cel, jak i na osobności, potwierdziły, że osadzeni nie wnoszą poważnych zarzutów związanych ze sposobem ich traktowania przez funkcjonariuszy i pracowników Zakładu Karnego w Płocku. Skargi dotyczyły m.in. opieszałości funkcjonariuszy oddziałowych w realizacji próśb osadzonych czy niewłaściwej organizacji życia więziennego, np. grafiku spacerów, który części osadzonych nakazuje realizację prawa do spaceru we wczesnych godzinach porannych, ograniczając ich dostęp do światła słonecznego. Wizytujący otrzymali wyjaśnienie, iż grafik zmieniany jest rotacyjnie, aby godziny spacerów zmieniały się dla osadzonych w poszczególnych rozdziałach. Żalono się także na stroniczość w podejmowaniu decyzji o zatrudnieniu oraz w doborze osadzonych do udziału w zajęciach kulturalno-oświatowych, a także na skąpe wykorzystanie potencjału siłowni plenerowej.

Ogólnie jednak atmosfera panująca w jednostce może być przez przedstawicieli RPO określona jako poprawna, zaobserwowano kilka pozytywnych i naznaczonych szacunkiem interakcji pomiędzy funkcjonariuszami oddziałowymi i osadzonymi w czasie wizytacji cel mieszkalnych oraz wydawania posiłków. Osadzeni swobodnie zgłaszali swoje uwagi także wtedy, gdy wizytującym towarzyszył np. wychowawca. Jeden z tymczasowo aresztowanych, którego sytuację Rzecznik Praw Obywatelskich monitoruje od kilku miesięcy i z którym przedstawiciele RPO odbywali rozmowy podczas jego osadzenia w innej jednostce penitencjarnej, został doprowadzony na rozmowę z wizytującymi, która odbyła się bez udziału przedstawicieli administracji. Wskazał, że w Zakładzie Karnym w Płocku czuje się bezpiecznie, a zgłaszał wcześniej liczne i poważne zastrzeżenia do pobytu w poprzedniej jednostce. Swoją obecną sytuację w kontekście traktowania określił jako zadowalającą. Także dobre praktyki w zakresie właściwego dokumentowania i adekwatnego do sytuacji stosowania środków przymusu bezpośredniego, szerzej opisane w punkcie 5 niniejszego opracowania, nie wzbudziły obaw o niewłaściwe traktowanie osadzonych w tym zakresie.

W toku wizytacji ujawniono jednak trzy budzące niepokój przypadki osadzonych należących do grup tzw. wrażliwych, a tym samym szczególnie narażonych na niewłaściwe traktowanie oraz trudności w adaptacji do warunków penitencjarnych, których traktowanie wzbudziło zastrzeżenia wizytujących.

Pierwszy przypadek – osadzonego poruszającego się na wózku inwalidzkim – omówiony został szerzej w punkcie 4 dotyczącym opieki medycznej. Osadzony nie zdecydował się na przedstawienie swoich zastrzeżeń do warunków pobytu, jednak przedstawiciele Rzecznika dostrzegli, że z uwagi na niedostosowanie jednostki do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową nie realizował on prawa do spaceru. Z przekazanego „Zbiorczego zestawienia cel mieszkalnych” datowanego 22 marca 2021 r. w Zakładzie Karnym w Płocku żadna z cel nie jest przeznaczona dla osadzonych z niepełnosprawnością ruchową, w tym dla poruszających się przy pomocy wózka. Osadzony był zakwaterowany w izbie chorych, jednak, gdyby jego stan zdrowia uległ poprawie nie istniałaby na terenie zakładu cela odpowiednia dla jego potrzeb wynikających z niepełnosprawności. Stan sprzętów i łazienki, w której osoby z niepełnosprawnością mają dokonywać czynności higienicznych również został krytycznie oceniony przez wizytujących. Deklaracja osadzonego o zgodnym funkcjonowaniu w gronie współosadzonych i świadczeniu pomocy z ich strony w codziennych czynnościach może mieć walor pozytywny, jednocześnie budzić może niepokój o tworzenie się między osadzonymi krzywdzącej zależności. Tego rodzaju rozwiązanie zawsze wzbudza czujność Rzecznika Praw Obywatelskich. RPO stoi na stanowisku, że współosadzeni mogą wspierać osadzonych z niepełnosprawnością, jednak może być to jedynie drobna pomoc w codziennym funkcjonowaniu, nie zaś powtarzające się czynności (albo zabiegi) o charakterze intymnym jak kąpiel, przebieranie odzieży czy asystowanie w toalecie. Najlepszym rozwiązaniem, praktykowanym w jednostkach penitencjarnych, jest pomoc przeszkolonych opiekunów, dobieranych spośród osób pozbawionych wolności. Natomiast – w ocenie Rzecznika – opieki takiej nie mogą sprawować osoby chore, przebywające w izbie chorych, jak to miało miejsce w Zakładzie Karnym w Płocku w czasie wizytacji.

Prace wszczęte przy budowie nowych pawilonów mieszkalnych dają nadzieję na dostosowanie pomieszczeń do potrzeb osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności, jednak aktualny stan jednostki w tej mierze należy ocenić jako niezadowalający.

Należy również wskazać, iż Rzecznik Praw Obywatelskich od lat monitoruje sytuację osób pozbawionych wolności z niepełnosprawnością, a swoje doświadczenia zawarł m.in. w publikacji „Monitoring traktowania więźniów z niepełnosprawnością fizyczną i sensoryczną – raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur”¹¹, w której zaprezentowane zostały ustalenia z wizytacji tematycznych KMPT dotyczących tego zagadnienia, ale też standardy międzynarodowe oraz wytyczne stworzone przez środowisko osób niepełnosprawnością dotyczące dostępności jednostek

¹¹ Publikacja dostępna na stronie RPO: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/monitoring-traktowania-wiezniow-z-niepelnosprawnoscia-fizyczna-i-sensoryczna-raport-z> (dostęp: 14.01.2022 r.).

penitencjarnych dla osadzonych i osób ich odwiedzających. Informację o dostępności raportu na stronie RPO przekazano kierownictwu jednostki podczas rozmowy podsumowującej wizytację.

Kolejną grupą osób z kategorii osadzonych szczególnie narażonych na niewłaściwe traktowanie w jednostkach penitencjarnych są osoby z niepełnosprawnością intelektualną i chorujące psychicznie. Na temat ich sytuacji Rzecznik również szeroko wypowiedział się w monografii „Osoby z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną osadzone w jednostkach penitencjarnych”¹².

Podczas wizytacji przedstawiciele RPO postanowili na miejscu zbadać sposób traktowania osadzonego należącego do kategorii chorujących psychicznie, w imieniu którego do Rzecznika zwrócił się ojciec. Z przedstawionych przez niego informacji wynikało bowiem, że osadzony jest osobą, która od lat leczy się z uwagi na zdiagnozowaną u niego schizofrenię paranoidalną, a dopóki mieszkał z ojcem, przy odpowiednim wsparciu – przyjmował leki i uczęszczał na terapię. Wnioskodawca podniósł, że stan psychiczny syna pogarsza się – jest milczący, podczas widzeń nie sygnalizuje swoich potrzeb, nie dzwoni do rodziny i nie koresponduje z nimi. Zmienił się także fizycznie, przestał dbać o higienę – nie obcina włosów i paznokci, nie goli się. Wycofuje się z życia społecznego, nie przyjmuje posiłków. Ojciec wniósł do Rzecznika prośbę o interwencję, w trosce o dobro syna i zapewnienie mu warunków osadzenia adekwatnych do jego potrzeb.

Rozmowa, jaką wizytujący odbyli na miejscu, potwierdziła opis zachowań przekazany przez ojca. Osadzony był małomówny, wycofany, indyferentny, jego ruchy spowolnione. Bardzo długie, żółte i zakrzywione paznokcie świadczyły o trudności w utrzymaniu higieny osobistej. Z deklaracji wychowawczyni wynikało, że z przyczyn ochronnych przyborów do utrzymania higieny paznokci osadzony nie może przechowywać w celi, lecz są zdeponowane w dyżurce oddziałowego. Na prośbę wizytujących przyborów jednak nie odnaleziono. Nienaruszone środki higieny osobistej dowodziły, że osadzony z nich nie korzystał, a stan osadzonego wskazywał na zaniedbanie higieniczne. Na krótko przed zapowiedzianą wizytacją celi, umyto w niej podłogę, która podczas oglądu była jeszcze mokra. W celi panowała ogromna surowość wyposażenia, brak było przedmiotów osobistych czy innych oznak, że osadzony spędza w niej czas inaczej niż siedząc przy stoliku czy na łóżku. On sam nie potrafił stwierdzić na czym upływa jego czas, czy korzysta ze spacerów, czy czyta prasę. W pojemniku podłózkowym przechowywał piżamę, jednak nie przebierał się w nią do snu. Niekiedy nawet, jak wynika z informacji wychowawczyni, nie udawało

¹² Publikacja dostępna na stronie RPO: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/osoby-z-niepelnosprawnoscia-intelektualna-lub-psychiczna-osadzone-w-jednostkach-penitencjarnych> (dostęp: 14.01.2022 r.).

się zmotywować go do zdjęcia butów. Nie dysponował pełną zastawą do odbioru posiłków, ponieważ, jak wyjaśnił oddziałowy, kilka dni temu złamał talerz, a nie zwrócił się z prośbą o nowy.

Analiza dokumentacji dowiodła, że osadzony był objęty leczeniem psychiatrycznym w postaci konsultacji i farmakoterapii. Podczas jednej z konsultacji psychiatrycznych stwierdzono u niego m.in. objawy gibkości woskowej i zastygnięcia. Ze względu na rozwijające się objawy katatoniczne i duże ryzyko rozwoju stuporu, w dniu 29 czerwca 2021 r. osadzony skierowany został do szpitala resortowego w Poznaniu na oddział psychiatryczny. Administracja jednostki nie wykazała, że podejmowała działania w celu pozyskania miejsca w szpitalu po pierwotnym uzyskaniu odmowy przyjęcia ze względu na brak miejsc. Mimo rozwijających się objawów katatonii, osadzony w dniu wizytacji nadal oczekiwał na przyjęcie.

Administracja poinformowała organ dysponujący o stanie zdrowia osadzonego, jednak całościowy obraz jego traktowania wskazywał na bierność w postawie administracji jednostki, mimo deklaracji, że wychowawczyni obejmuje go szczególnym wsparciem. Nie dostrzeżono, by skutkiem tych wysiłków była poprawa funkcjonowania osadzonego, coraz bardziej zamykającego się w sobie, co dostrzegł i o czym alarmował ojciec. Obserwacje poczynione podczas wizytacji budzą poważne obawy o zapewnienie mu bezpieczeństwa osobistego i godnego traktowania.

Ostatnim przypadkiem osadzonego, na traktowanie którego wizytujący zwracają uwagę, jest przypadek tymczasowo aresztowanego cudzoziemca, nie posługującego się językiem polskim, którego wizytujący zastali w jednej z cel, dokonując oglądu losowo wybranych pomieszczeń. Osadzony był roztrzęsiony, zdezorientowany, nie potrafił porozumieć się z kadrą ani współosadzonymi. Wielokrotnie powtarzał w języku angielskim, że chciałby poinformować żonę o miejscu swojego pobytu. W celi dysponował jedynie kocem, nie otrzymał pozostałego wyposażenia ani np. przyborów piśmienniczych, aby mógł wnieść ewentualne uwagi na piśmie. Był w odzieży własnej, dostosowanej do warunków pogodowych. Deklarował lęk, prosił, by przedstawiciele Rzecznika nie opuszczali celi, w której się znajdował.

Ustalono, że osadzony pierwszy raz przebywa w izolacji penitencjarnej, został zatrzymany na terenie Polski i w dniu wizytacji przybył do Zakładu Karnego w Płocku z innej jednostki penitencjarnej. Pracownicy Biura RPO udzielili osadzonemu wyjaśnień na temat konieczności zwrócenia się do organu dysponującego o zgodę na kontakt telefoniczny z żoną. Otrzymali zapewnienie, iż administracja będzie pomocna w sprawie przesłania korespondencji. Wychowawczyni oddziału zapewniła także, że brakujący przydział pościeli i środków

higienicznych zostanie tego dnia uzupełniony, a z osadzonym odbędzie rozmowę osoba porozumiewająca się w języku angielskim.

W kolejnym dniu wizytacji poinformowano wizytujących, że tymczasowo aresztowany dysponuje zgodą na telefoniczny kontakt z żoną, o co zawnioskowała sama zainteresowana, jednak wiedzy tej nie posiadał osadzony, jako że dokument nie został ówczesnie przekazany jeszcze z Działu Ewidencji. Osadzony odbył już do tego czasu rozmowę z przedstawicielami administracji jednostki przy udziale psycholog, mówiącej w języku angielskim. Przy kolejnej rozmowie z wizytującymi prezentował nastrój bardziej wyrównany, był zadowolony z rozmieszczenia i nie deklarował obaw o swoje bezpieczeństwo osobiste, jak dnia poprzedniego.

Wizytujący mają świadomość, iż ich pierwsze spotkanie z osadzonym przypadło na chwile niedługo po przybyciu do jednostki i mogło nie obejmować jeszcze całokształtu czynności zaplanowanych na ten dzień, jednak podkreślenia wymaga, że dla obywateli innych krajów, nie posługujących się językiem polskim, właśnie czas podczas przyjęcia do jednostki i krótko po, jest okresem szczególnego napięcia, obaw oraz wyzwań adaptacyjnych. Od funkcjonariuszy Służby Więziennej oczekiwać należy w takich chwilach indywidualnego podejścia, a także wdrożenia wcześniej przygotowanych procedur postępowania z cudzoziemcami i udostępnienia przeznaczonych dla nich materiałów np. kopii porządku wewnętrznego w różnych językach, ulotek z adresami instytucji takich jak Rzecznik Praw Obywatelskich czy Rzecznik Praw Pacjenta, materiałów piśmienniczych. Warto dodać, że Służba Więzienna opracowała informatory dla cudzoziemców w kilku językach¹³, z których funkcjonariusze mogą korzystać. Jeżeli, w omawianym przypadku, osadzony nie otrzymał tego rodzaju materiałów w pierwszej z jednostek, z której został przetransportowany do Zakładu Karnego w Płocku, przy przyjęciu należało ustalić ten fakt i uzupełnić braki. Takie postępowanie byłoby wyrazem profesjonalizmu i właściwego traktowania tej szczególnej i stale rosnącej w polskich realiach penitencjarnych grupy, jaką stanowią cudzoziemcy. Tymczasowo aresztowany w omawianym przypadku, po zwróceniu uwagi na jego sytuację przez wizytujących, otrzymał od administracji Zakładu Karnego w Płocku odpowiednią pomoc, niemniej jednak pojawienie się tego rodzaju trudności musi skutkować lepszym przygotowaniem procedur przyjęcia cudzoziemców w przyszłości, aby uniknąć zarzutów niewłaściwego ich traktowania.

¹³ Informatory w językach angielskim, arabskim, rosyjskim, niemieckim, francuskim, bułgarskim i rumuńskim dostępne są na stronie: <https://www.sw.gov.pl/strona/informator-dla-cudzoziemcow-tymczasowo-aresztowanych-skazanych-oraz-ukaranych> (dostęp: 14.01.2022 r.).

8. Analiza porządku wewnętrznego

Wizytujący zapoznali się z zarządzeniem Nr 41/2019 Dyrektora Zakładu Karnego w Płocku z dnia 25.02.2019 roku w sprawie porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Płocku. W wyniku jego analizy zakwestionowali następujące aspekty jego treści:

1. W punkcie II. 6 6. zawarto zapis: „W oddziałach mieszkalnych I i III cele pozostają otwarte w czasie od zakończenia apelu porannego do godziny 17.30, z wyłączeniem czasu wyjścia do szkoły, pracy i wydania posiłków”. Tymczasem zgodnie z art. 91 pkt 1 k.k.w. w zakładzie karnym typu półotwartego cele mieszkalne skazanych pozostają otwarte w porze dziennej. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej w § 2 pkt 21 określa natomiast, że pora dzienna to okres od rozpoczęcia apelu porannego do zakończenia apelu wieczornego. Przepisy nie przewidują wyłączeń w tym zakresie, o których mowa w analizowanym porządku wewnętrznym.
2. Użycie w punkcie VIII.1 sformułowania, iż osadzonym „zezwała się” na posiadanie własnej bielizny i obuwia sugeruje uznaniowość Dyrektora Zakładu w tym zakresie, podczas gdy obowiązujące przepisy dają każdej osobie pozbawionej wolności prawo do korzystania z własnej bielizny, a także, z wyjątkiem osób stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu, z własnego obuwia.
3. Zapis punktu VIII.11 przyznaje Dyrektorowi kompetencje do cofnięcia zgody na posiadanie własnej odzieży. Nie zawarto w tym miejscu zastrzeżenia, że dotyczy on wyłącznie skazanych odbywających karę w zakładzie karnym typu zamkniętego, bowiem zarówno skazani skierowani do zakładu karnego typu półotwartego (art. 91 pkt 6 k.k.w.), jak i tymczasowo aresztowani (art. 216 § 1 k.k.w.) mogą korzystać z własnej odzieży, bielizny i obuwia. Tym samym brzmienie tego zapisu porządku wewnętrznego w sposób nieuprawniony rozszerza uprawnienia przełożonego.
4. W punkcie VIII.23 zawarto zapis, zgodnie z którym odzież z nadrukami odwołującymi się do negatywnych wzorców, norm, sposobów postępowania lub obrażające uczucia religijne może być „komisyjnie zniszczona” – obowiązujące przepisy nie dają jednak administracji więziennej kompetencji w tym zakresie i nie zezwalają na niszczenie własności osadzonych w analizowanym przypadku.
5. W punkcie XIV.8 zawarto zapis, w myśl którego „Skazany, nieposiadający środków pieniężnych, może otrzymać od administracji zakładu karnego papier, koperty i znaczki pocztowe na dwie przesyłki listowe ekonomiczne w miesiącu, o masie do 350 g, a w szczególności

uzasadnionych przypadkach na dalszą korespondencję. Powyższe będzie realizowane na pisemną prośbę skazanego, po potwierdzeniu nieposiadania przez niego w danym miesiącu środków pieniężnych do własnej dyspozycji”. Należy zaś zauważyć, iż § 22 rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. z 2016 poz. 2231) przewiduje, że skazany nieposiadający środków pieniężnych, otrzymuje od administracji zakładu karnego papier, koperty i znaczki pocztowe na wnioski, skargi i prośby adresowane do organów, o których mowa w art. 8a § 3 Kodeksu poza limitem dwóch przesyłek w miesiącu. Treść porządku w sposób nieuprawniony zawęża prawo osadzonego do otrzymania papieru kopert i znaczków. Nadto niefortunny jest zapis, wedle którego osoba nieposiadająca papieru ma zwracać się o jego wydanie na piśmie.

6. Zawężenie w punkcie XIX.4 godzin wyznaczonych do przeprowadzania rozmów telefonicznych z pełnomocnikami procesowymi do okresu pomiędzy 8.00 a 16.00 (w których zwyczajowo przebywają oni w sądach i uczestniczą w rozprawach) ogranicza możliwości korzystania z prawa do obrony. Proponuje się rozszerzenie pory rozmów telefonicznych do godziny 17.45, jak ma to miejsce w przypadku skazanych uczestniczących w czynnościach procesowych, zatrudnionych lub uczących się.
7. W punkcie I.1 załącznika Nr 6 do zarządzenia Nr 41/2019 kwestie korzystania z komunikatora Skype oraz zapoznawania się ze stronami Biuletynu Informacji Publicznej opisano następująco: „Za zgodą Dyrektora Zakładu Karnego lub jego zastępców w szczególnie uzasadnionych przypadkach skazanemu umożliwia się utrzymywanie więzi z rodziną i innymi osobami bliskimi poprzez komunikator „Skype” w myśl art. 105 § 1 k.k.w. oraz zapoznawanie się ze stronami internetowymi biura informacji prawnej – BIP.”

Powyższy zapis sugeruje uzależnienie realizacji prawa osadzonego do informacji publicznej od zgody przełożonego oraz konieczność uzasadnienia przez niego potrzeby skorzystania z Biuletynu Informacji Publicznej, co, jeżeli byłoby praktykowane, prowadzi do naruszenia. Każdy obywatel, niezależnie od pozbawienia go wolności, ma bowiem prawo do informacji publicznej zagwarantowane w ustawie z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r. poz. 2176 ze zm.). Należy podkreślić również, iż Zarządzenie nr 37/20 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 20 maja 2020 r. w sprawie udostępniania osobom pozbawionym wolności Biuletynu Informacji Publicznej wraz z zarządzeniem nr 42/20 zmieniającym ten akt prawny, które regulują zasady realizacji prawa skazanych do dostępu do informacji publicznej, nie zawierają wskazanego powyżej uwarunkowania.

Rzecznik nie może także zaakceptować zawężenia możliwości korzystania z internetowego komunikatora Skype wyłącznie do „szczególnie uzasadnionych przypadków”. Zgodnie z wytycznymi Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, zawartymi w piśmie o sygnaturze BP-073-325/14/1816 z dnia 19 sierpnia 2014 r., realizacja kontaktu skazanego z rodziną i innymi osobami bliskimi, za pośrednictwem Skype, odbywa się za zgodą dyrektora, wymaga też zgody skazanego i osoby, z którą taki kontakt ma zostać nawiązany oraz powiadomienia o terminie zezwolenia na nawiązanie kontaktu za pomocą łącza internetowego. Z kontaktów za pośrednictwem Skype mogą korzystać wszyscy skazani, aczkolwiek w pierwszej kolejności oferta ta kierowana jest do tych, którzy mają dzieci, są cudzoziemcami lub ich rodziny (ewentualnie inne osoby bliskie) z różnych powodów (np. dużej odległości, choroby, ograniczeń finansowych) nie mogą przyjechać na widzenie do zakładu karnego. Unormowanie tej kwestii przez dyrektora jednostki służy respektowaniu prawa wszystkich skazanych do korzystania z tej formy komunikacji, a częstotliwość i czas trwania rozmów są uzależnione od liczby stanowisk komputerowych, łącz, ilości chętnych do zrealizowania rozmowy oraz możliwości organizacyjnych zakładu karnego/aresztu śledczego. Z powyższych powodów zasady korzystania z komunikatorów różnią się też w poszczególnych jednostkach penitencjarnych i nie zawsze mogą odpowiadać potrzebom wszystkich osadzonych w jednostce osób, nie mogą jednak żadnego chętnego wykluczyć z możliwości korzystania z komunikatora. Ponadto, z pisma Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Warszawie skierowanego do Rzecznika (pismo z dnia 17 grudnia 2020 r. l.dz. OI.P.414.206.2.2020.GM) wynika, iż z rozmowy za pośrednictwem komunikatora mogą skorzystać wszyscy chętni skazani przebywający w okręgu warszawskim, z zachowaniem preferencji dla rodziców bądź opiekunów, cudzoziemców oraz skazanych posiadających rodziny w znacznej odległości od jednostki penitencjarnej. Dodatkowo, jak pokazał okres pandemii – wszyscy skazani winni być w praktyce traktowani równo w dostępie do tej formy widzeń w czasie, gdy spotykają ich jednakowe ograniczenia w korzystaniu z tradycyjnej formy widzeń. Stąd, wizytujący proponują usunięcie zapisu sugerującego zawężenie możliwości korzystania z komunikatora do przypadków szczególnie uzasadnionych.

Wizytujący przekazali powyższe uwagi przedstawicielom administracji Zakładu podczas rozmowy podsumowującej i uzyskali deklarację, że opracowywana jest nowa wersja porządku wewnętrznego. Istotnie w dniu 1 grudnia 2021 r. Dyrektor wydał w tej mierze zarządzenie nr 258/2021 w sprawie porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Płocku.

Z jego analizy wynika, iż w pełni uwzględniono jedynie postulat odstąpienia od zapisu o komisyjnym niszczeniu odzieży należącej do osadzonych i zawierającej zakazane nadruki, jak

również nie powtórzono w treści zmodyfikowanego porządku wewnętrznego zapisów przyznających Dyrektorowi prawo do cofnięcia zgody na użytkowanie własnej odzieży, które przysługuje mu wyłącznie w odniesieniu do osadzonych w zakładzie karnym typu zamkniętego, a nie ogółu osadzonych, co mogły sugerować zapisy porządku obowiązującego w dniu wizytacji.

Utrzymano, mimo uwag przedstawicieli RPO przekazanych na spotkaniu podsumowującym wizytację jednostki, zapis porządku wewnętrznego (Rozdział II, pkt. 6) w odniesieniu do oddziału I stanowiący, iż w oddziale tym cele pozostają otwarte w czasie od zakończenia apelu porannego do godziny 17.30, z wyłączeniem czasu wyjścia do szkoły, pracy i wydania posiłków. Zapis ten jest sprzeczny z art. 91 pkt 1 k.k.w., zgodnie z którym w zakładzie karnym typu półotwartego cele mieszkalne skazanych pozostają otwarte w porze dziennej.

Nie rozwiązano również w stopniu dostatecznym kwestii równego dostępu osadzonych do widzeń za pośrednictwem komunikatora internetowego. Nadal też (w Rozdziale XI pkt. 20) utrzymano sformułowanie, iż „Za zgodą Dyrektora Zakładu Karnego skazanemu umożliwia się utrzymywanie więzi z rodziną i innymi osobami bliskimi poprzez komunikator „Skype” w myśl art. 105 § 1 k.k.w oraz zapoznavanie się ze stronami internetowymi biura informacji prawnej – BIP” sugerujące, że dostęp do informacji publicznej uzależniony jest od zgody przełożonego. Jednocześnie punkt 30 przywołanego Rozdziału stanowi przeciwnie, iż „Każdy z osadzonych ma możliwość skorzystania z prawa do zapoznavania się ze stroną BIP, po wcześniejszym ustaleniu terminu z wychowawcą oddziału mieszkalnego.” i podkreśla tym samym gwarancję realizacji prawa do informacji publicznej, która nie wymaga zgody. Nie usunięto także zapisów sugerujących, sprzecznie z regulaminem wykonywania kary pozbawienia wolności, iż osadzonym nieposiadającym środków pieniężnych wydaje się znaczki na korespondencję urzędową jedynie w uzasadnionych przypadkach.

Ponadto, w nowym porządku wewnętrznym wdrożono także inne zmiany, sprzeczne z powyżej opisanymi postulatami bądź wprowadzające dodatkowe zapisy, do których przedstawiciele Rzecznika zgłaszają następujące uwagi:

1. Określając zasady korzystania z samoinkasujących aparatów telefonicznych w porządku wewnętrznym ograniczono możliwość wykonywania połączeń telefonicznych w sprawach tzw. urzędowych do godziny 16.00, czego RPO nie akceptuje. Kwestia ta była przedmiotem postępowania wyjaśniającego prowadzonego przez RPO, dotyczącego zapisów porządku wewnętrznego Oddziału Zewnętrznego w Płońsku Zakładu Karnego w Płocku¹⁴. W przedmiotowej sprawie argumentację Rzecznika, której najistotniejsze elementy

¹⁴ Sprawa nr IX.517.2742.2019.

przedstawiono poniżej, podzielił Zastępca Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, informując pismem z dnia 7 lipca 2020 r. (znak: BPR.023.10.1.2020.PK), że kwestionowane zapisy zostały zmienione, w sposób uwzględniający uwagi RPO.

Elementy argumentacji RPO korespondujące z kwestiami pojawiającymi się w aktualnym brzmieniu porządku wewnętrznego Zakładu Karnego w Płocku zostały przedstawione poniżej. W pierwszej kolejności należy zaznaczyć, że Kodeks karny wykonawczy nie operuje terminem „urzędowe rozmowy telefoniczne”, dlatego też rozmowy skazanych prowadzone m.in. z przedstawicielami organów wymiaru sprawiedliwości (np. sądu, prokuratury), samorządu terytorialnego (np. urzędu miasta) czy instytucjami potocznie kojarzonymi z tym pojęciem (np. banki, spółdzielnie mieszkaniowe) podlegają takim samym regulacjom, jak rozmowy prywatne z osobami bliskimi dla skazanego. Jedynie rozmowy z podmiotami, o których mowa w art. 8 § 3 k.k.w., znajdują osobne regulacje. Trudno zatem znaleźć uzasadnienie dla zapisu w porządku wewnętrznym, który umożliwia osadzonemu wykonanie po godzinie 16.00 telefonu np. do żony, a zabrania mu połączenia się z urzędem miasta.

Jeżeli natomiast pojęcie rozmów w sprawach urzędowych miało odnosić się do rozmów np. z pełnomocnikami procesowymi to treść zmodyfikowanego porządku wewnętrznego wprowadza ograniczenia jeszcze dolegliwsze niż omówione w punkcie szóstym niniejszego podrozdziału i zakwestionowane przez wizytujących zapisy porządku wewnętrznego obowiązującego w dniu wizytacji.

Nie znajduje także uzasadnienia prawnego i faktycznego wymóg podania przez skazanego danych instytucji, z którą pragnie nawiązać połączenie „w sprawach urzędowych” i uzależnienie od tego możliwości odbycia rozmowy. Kontakty takie bowiem, w odróżnieniu od rozmów z podmiotami, o których mowa w art. 8 § 3 k.k.w., podlegają kontroli i limitowaniu czasowemu na zasadach ogólnych. Jedynie w przypadku rozmów z podmiotami, o których mowa w art. 8 § 3 k.k.w. wymagane winno być podanie danych podmiotu w celu weryfikacji przez administrację uprawnienia do porozumiewania się z nim w sposób nielimitowany czasowo i niekontrolowany przez funkcjonariuszy.

W kontekście powyższego niezbędnym jest również dodanie, iż treść analizowanego porządku wewnętrznego (Rozdział XIX pkt. 4) wymieniając podmioty, o których mowa w art. 8 § 3 k.k.w. pomija przedstawiciela niebędącego adwokatem ani radcą prawnym, który został zaaprobowany przez Przewodniczącego Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka do reprezentowania skazanego przed tym Trybunałem, co wymaga korekty.

2. W Rozdziale VIII określającym ilość i rodzaj własnej odzieży, bielizny i obuwia, które skazany może posiadać w celi mieszkalnej zastrzeżono w punkcie 20, iż nie dopuszcza się

jednoczesnego posiadania i użytkowania tego samego rodzaju składnika odzieży, obuwia lub bielizny, stanowiącego własność skazanego i zakładu. Powyższe nie dotyczy składników ubrania i obuwia roboczego. Trudno znaleźć uzasadnienie dla przyjęcia takiego ograniczenia, szczególnie w przypadku bielizny. Zgodnie z analizowanym porządkiem wewnętrznym osadzeni mogą posiadać w celi m.in. 7 par skarpet. Można przyjąć, że osoby w trudnej sytuacji finansowej czy np. tymczasowo aresztowane zatrzymane w odzieży, którą danego dnia mieli na sobie, będą posiadali tylko jedną parę skarpet. Winni wówczas zostać wyposażeni w dodatkowe pary, a co za tym idzie – posiadać i użytkować jednocześnie ten sam składnik bielizny własnej i skarbowej, czego zabrania przyjęty porządek wewnętrzny.

3. Określając dni i godziny przeprowadzania widzeń (w Rozdziale XI pkt. 14) Dyrektor zdecydował, iż w niedziele i dni ustawowo wolne od pracy widzenia realizowane są w wymiarze 60 minut, a jedynie w indywidualnych, uzasadnionych przypadkach mogą ulec wydłużeniu. Dyrektor naturalnie ma uprawnienia do ustalenia dni i godzin, w jakich odbywają się widzenia, zwrócić jednak należy uwagę, iż przyjęcie takiej praktyki może godzić m.in. w prawo do życia prywatnego i rodzinnego skazanych. Wizytujący postulują zatem przyjęcie odwrotnego założenia – w przypadku zaistnienia kolizji dóbr, a więc w sytuacji, gdy w dzień wolny zgłosi się zbyt wielu chętnych do realizacji widzenia regulaminowego i brak będzie organizacyjnych możliwości przeprowadzenia dłuższego widzenia – przełożony może nie zezwolić na jego realizację. Jeśli jednak nie zajdzie taka sytuacja i w dzień wolny do jednostki zgłosi się osoba, z którą osadzony uprawniony jest do odbycia dłuższego widzenia – winien on swoje prawo zrealizować, nie powinien zostać go arbitralnie pozbawiony przez sam fakt, iż dzień ustawowo wolny jest od pracy. Kolejnym argumentem za usunięciem zapisu w aktualnym jego brzmieniu może być fakt, że w sytuacji, gdy co do zasady widzenia w dni wolne trwać mają jedynie 60 minut – osadzeni, którzy otrzymali nagrodę w postaci dodatkowego widzenia – mogą ją wykorzystać w dzień wolny, natomiast osadzeni – w równym stopniu uprawnieni do realizacji nagrody, tylko innego typu, a więc nagrody w postaci dłuższego widzenia – są tej możliwości pozbawieni, wyłącznie na podstawie faktu, że dzień wolny jest od pracy.
4. Określając zasady realizacji widzeń zabroniono także wnoszenia posiadanych przez osadzonych w celi mieszkalnej zegarków na czas widzenia (Rozdział XI pkt. 17). Bliźniaczy problem był przedmiotem badania RPO w innej jednostce penitencjarnej. Z uzyskanych informacji wynika, iż kwestia ta była już przedmiotem analiz w Centralnym Zarządzie Służby Więziennej. W wyniku powyższego, pismem z dnia 21 czerwca 2017 r. (znak: BSW.054.134.2017) Dyrektor Biura Spraw Wewnętrznych CZSW wskazał, iż dyrektor

jednostki penitencjarnej wprowadzając ewentualne ograniczenia do użytkowania przez osadzonych przedmiotów, o których mowa w art. 110a § 1 k.k.w., winien precyzyjnie wskazać ich cechy charakterystyczne, właściwości, które ze względu na bezpieczeństwo jednostki penitencjarnej nie mogą być akceptowalne. Treść analizowanego porządku wewnętrznego nie wskazuje na spełnienie tego wymogu. Zgodnie natomiast ze stanowiskiem Dyrektora Biura Spraw Wewnętrznych CZSW, zasadą winno być przyjęcie jednakowych lub podobnych rozwiązań prawnych we wszystkich jednostkach.

9. Analiza sprawozdania z czynności prowadzonych w ramach nadzoru penitencjarnego

W toku wizytacji zwrócono się do administracji jednostki o przekazanie kopii ostatniego sprawozdania z czynności podejmowanych przez sędziego penitencjarnego w ramach nadzoru sprawowanego zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobu, zakresu i trybu sprawowania nadzoru penitencjarnego (Dz. U. Nr 152, poz. 1496 ze zm.). Otrzymano sprawozdanie datowane 14 sierpnia 2018 r. z wizytacji przeprowadzonej przez sędziego wizytatora ds. penitencjarnych Sądu Okręgowego w Płocku, która miała miejsce w dniach 5-20 czerwca i 13-31 lipca 2018 r.

Dwie kwestie podnoszone przez sędziego wizytatora ds. penitencjarnych Sądu Okręgowego w Płocku są szczególnie istotne z punktu widzenia tematyki wizytacji prowadzonej przez przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich i należą do nich warunki bytowe w jednostce oraz podejmowanie przez dyrektora zakładu decyzji zaskarżalnych w trybie art. 7 k.k.w.

Wobec pierwszej z omawianych kwestii – warunków bytowych – sędzia zajmuje mniej stanowcze stanowisko niż przedstawiciele Rzecznika w ocenie zastanych warunków bytowych, jednak dostrzega niedostatki w tym zakresie i różnice w stanie cel mieszkalnych oraz pomieszczeń odnowionych oraz tych, które od długiego czasu nie były remontowane. Wśród zaleceń wymienia zatem zadanie o charakterze ciągłym związane z obowiązkiem dążenia do wymiany, ewentualnie naprawy, sprzętu kwatermistrzowskiego, ze szczególnym uwzględnieniem usterek stwierdzonych w czasie wizytacji. Drugie z zaleceń wskazuje, iż należy kontynuować remonty cel mieszkalnych. Powyższe jest kierunkowo zgodne z konstatacją wizytujących jednostkę przedstawicieli Rzecznika o konieczności podjęcia działań mających na celu poprawę warunków bytowych.

W zakresie natomiast podejmowanych przez dyrektora jednostki merytorycznych decyzji zaskarżalnych w trybie art. 7 k.k.w. formułując zalecenia sędzia wizytator podkreślił, że „należy dbać o ich odpowiednią formę, decyzja taka powinna zawierać konkretne wskazanie argumentów

mających przemawiać za jej zasadnością, decyzje te w każdym przypadku winny zawierać adnotację o pouczeniu skazanego o możliwości złożenia skargi w trybie art. 7 k.k.w., niezależnie od formy druku, na jakim zostaną sporządzone.”. Za istotny uznano także sposób pouczenia skazanych o możliwości złożenia skargi, wskazując w kolejnym zaleceniu, iż pouczenie powinno być „zgodne z brzmieniem § 3 tegoż przepisu i jasno wskazywać na możliwość złożenia skargi do sądu za pośrednictwem Zakładu Karnego.”.

Powyższe zalecenie pozostaje istotne wobec stwierdzonych w toku wizytacji uchybień w zakresie informowania osadzonych o dwóch typach decyzji podejmowanych wobec nich i zaskarżalnych w trybie art. 7 k.k.w., tj. decyzji o umieszczeniu w celi monitorowanej oraz decyzji odmownej w zakresie zezwolenia na czasowe opuszczenie zakładu w związku z art. 141a k.k.w. Zastrzeżenia wizytujących w pewnym zakresie korespondują z zaleceniem sędziego penitencjarnego sporządzania pisemnych decyzji wraz z uzasadnieniem i pouczeniem o prawie do ich zaskarżenia. Przedstawiciele RPO stwierdzili bowiem przypadki, w których decyzje, w sprawach wymienionych wyżej, nie przybierały formy pisemnej przekazywanej osadzonemu albo mimo ich pisemnego sporządzenia nie zostały osadzonemu wydane, choć istnieje zalecenie Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w tym zakresie. Szczegółowo przypadki te omówione zostały poniżej.

Zgodnie z przekazaną przedstawicielom Rzecznika notatką służbową Kierownika Działu Kwatermistrzowskiego z dnia 27 września 2021 r., w Zakładzie Karnym w Płocku dziewięć cel mieszkalnych wyposażonych jest w urządzenia telewizji przemysłowej. Są to cele o numerach: 404, 504, 505, 508, 510, 706, 814, 816, 817. Umieszczenie w nich wymaga podjęcia przez Dyrektora jednostki decyzji, zaskarżalnej w trybie art. 7 k.k.w.

Wizytujący odbyli rozmowy z trzema osadzonymi przebywającymi pojedynczo w celach monitorowanych, którzy zgodnie twierdzili, że nie otrzymali tego rodzaju decyzji. Analiza akt pozwoliła wizytującym zapoznać się z wydanymi przez dyrektora decyzjami. Na egzemplarzach dwóch z nich widniała adnotacja, że osadzony odmówił przyjęcia (w jednym przypadku nieopatrzona datą, bez pieczętki czy podpisu funkcjonariusza, w drugim z podpisem w postaci nazwiska i pierwszej litery imienia, ale bez podania pełnionej funkcji). Na trzecim egzemplarzu decyzji nie poczyniono żadnej adnotacji odnoszącej się do takich okoliczności, przy czym z deklaracji osadzonego wynika, że sam zabiegał o umieszczenie w celi monitorowanej, nie został poinformowany o wydaniu decyzji w tej mierze ani o możliwości jej zaskarżenia, nie otrzymał decyzji na piśmie i nie było sytuacji, w której odmówiłby jej przyjęcia, ponieważ był z tego rodzaju osadzenia zadowolony. Powyższe rozbieżności mogą wskazywać na nierzetelną realizację obowiązku poinformowania osadzonego o decyzji dotyczącej monitorowania jego zachowania.

Podkreślenia wymaga, iż w wyniku korespondencji prowadzonej z RPO Dyrektor Generalny Służby Więziennej wydał w dniu 11 października 2016 r. polecenie wszystkim dyrektorom okręgowym Służby Więziennej, by decyzja o umieszczeniu w celi monitorowanej miała formę pisemną wraz z uzasadnieniem, a jeden egzemplarz winien być wręczany osadzonemu.

Analiza natomiast dokumentacji skargowej z lat 2019-2021 dotyczącej decyzji podejmowanych w związku ze zwróceniem się przez osadzonego z wnioskiem do Dyrektora Jednostki o zezwolenie na opuszczenie zakładu karnego wobec zaistnienia okoliczności opisanych w art. 141a § 1 k.k.w ,tj. w celu odwiedzenia poważnie chorego członka rodziny, uczestnictwa w pogrzebie członka rodziny lub innego wypadku szczególnie ważnego dla skazanego – doprowadziła do poniższych ustaleń.

W pierwszej ze spraw w dniu 19 czerwca 2019 r. Dyrektor Zakładu Karnego odmówił osadzonemu udzielenia zezwolenia na opuszczenie jednostki w trybie art. 141a §1 k.k.w. i tego samego dnia decyzja została ogłoszona osadzonemu wraz z uzasadnieniem oraz pouczeniem o możliwości jej zaskarżenia w trybie art. 7 § 3 k.k.w. Uwagi przedstawicieli Rzecznika do takiego sposobu postępowania zostaną przedstawione w dalszej części niniejszego opracowania.

W drugiej sprawie wnioski o umożliwienie odwiedzenia umierającej w hospicjum matki złożony został w dniu 20 sierpnia 2021 r. przez córkę skazanego. Zgody udzielono, zastrzegając, że odwiedziny przebiegną pod konwojem funkcjonariuszy. Pisemnej odpowiedzi Wnioskodawczyni udzielono 3 września 2021 r., a z dokumentacji dostarczonej wizytującym wynika, że skazanemu nie wydano pisemnej decyzji, w której określono by także warunki konwoju.

Ostatnią z analizowanych spraw, do której wizytujący wnoszą uwagi, jest prośba skazanego z dnia 6 lutego 2020 r. o umożliwienie opuszczenia Zakładu Karnego w Płocku w celu zapewnienia opieki nad matką podczas kilkudniowej nieobecności siostry, stale opiekującej się seniorką. Wobec niedostatecznego wykazania przez osadzonego, iż nie ma innej osoby, która mogła by przejąć opiekę, zdecydowano o odmownym rozpatrzeniu wniosku, co zostało skazanemu zakomunikowane przez wychowawcę wraz z pouczeniem o możliwości zaskarżenia decyzji. Powyższe oznacza, że brak jest pisemnej decyzji w opisywanym zakresie.

Do sposobu postępowania administracji Zakładu Karnego w Płocku w powyżej opisanych sprawach wizytujący zgłaszają poniżej opisane uwagi.

Rzecznik często spotyka się z wyjaśnieniami, iż ogłoszenie osadzonemu decyzji ustnie w tym samym dniu, w którym złożył wniosek o zezwolenie na opuszczenie zakładu w trybie art. 141a k.k.w. jest zgodne z uregulowaniami zawartymi w § 9 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, który dopuszcza taki sposób

postępowania, gdy skazany złożył daną prośbę osobiście i prośba została załatwiona bezpośrednio po zgłoszeniu. Prawdą jest, że w pierwszym z opisywanych przypadków przedmiotowa decyzja została podjęta w dniu złożenia przez skazanego pisemnego wniosku o udzielenie przepustki losowej, jednak RPO nie może uznać, że dyrektor jednostki uczynił to bezpośrednio po zgłoszeniu. W ocenie RPO, zastosowanie § 9 ust 2 ww. rozporządzenia ma prawne uzasadnienie wyłącznie w przypadku, gdy wnioskodawca osobiście przedstawia swoją prośbę lub wniosek właściwemu organowi i bezpośrednio po jego przedstawieniu, organ do którego się zwrócił, przekazuje informację o sposobie rozpatrzenia. W przedmiotowej sprawie wniosek osadzonego został złożony na piśmie. Ponadto, decyzja Dyrektora w takich przypadkach musi być poprzedzona zebraniem określonych informacji dotyczących np. prognozy kryminologiczno-społecznej wnioskodawcy, zbadaniem możliwości organizacyjnych konwojentów oraz sformułowaniem opinii przez wychowawcę w danych realiach sprawy. Wobec powyższego nie można uznać, że decyzja zapada bezpośrednio po zgłoszeniu sprawy.

Rzecznik Praw Obywatelskich od lat stoi na stanowisku, że osadzeni powinni otrzymywać pisemną decyzję o udzieleniu bądź odmowie udzielenia zezwolenia w trybie art. 141a § 1 k.k.w. Powyższe miało wyraz w wystąpieniu Rzecznika Praw Obywatelskich¹⁵, w którym dodatkowo wskazywano na konieczność określania w decyzjach dyrektorów jednostek penitencjarnych wydawanych skazanym na piśmie, sposobu realizacji przepustek losowych. Ewentualne ustne informacje o warunkach realizacji konwoju, winny mieć odzwierciedlenie w decyzji sporządzonej na piśmie. Ma to istotne znaczenie nie tylko z powodu jasności sytuacji, że skazany uzyskał wiedzę w przedmiotowym zakresie, ale także w związku z możliwością skorzystania przez osadzonego z prawa do złożenia, w trybie art. 7 § 1 k.k.w., skargi na decyzję dyrektora jednostki penitencjarnej. W przedmiotowej decyzji nie powinno również zabraknąć informacji, że wstępnie określone przez dyrektora jednostki warunki realizacji przepustki mogą ulec zmianie na skutek pojawiających się nowych uwarunkowań. Jest oczywiste, iż w przypadku gdy w trakcie realizacji konwoju wystąpią okoliczności stanowiące zagrożenie dla porządku publicznego, dowódca konwoju zawsze ma prawo i obowiązek podjąć decyzję o zaostreniu uprzednio zastosowanych środków bezpieczeństwa.

O tym jak ważne jest, aby warunki konwoju były określone w początkowej pisemnej decyzji dyrektora jednostki, można wywieść też z wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 29 listopada 2011 r. w sprawie Giszczak przeciwko Polsce, w której Trybunał podkreślił, że fakt, iż skarżący nie został poinformowany w jasny i jednoznaczny sposób o warunkach jego udziału

¹⁵ Pismo z dnia 24 kwietnia 2019 r., IX.517.3125.2018, dostępne na stronie RPO <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-wiezni%C3%B3w-trzeba-uprzedzac-o-kajdankach-na-pogrzebie> (dostęp: 14.01.2022 r.).

w pogrzebie córki mógł wpłynąć na rezygnację z uczestnictwa w ceremonii z obawy przed zakłóceniem jej porządku. Uznano, że doszło do naruszenia art. 8 EKPC.

Warto również dodać, iż Departament Wykonania Orzeczeń i Probacji Ministerstwa Sprawiedliwości¹⁶, przekazał prezesom sądów okręgowych swoje stanowisko w zakresie przesłanek udzielania skazanym przepustek losowych. W piśmie tym, zwrócono również uwagę, iż Europejski Trybunał Praw Człowieka w swoich orzeczeniach wskazuje, że kwestie zarządzeń o przepustkach losowych muszą posiadać stosowne uzasadnienia, które nie mogą sprowadzać się tylko do konkretnego przepisu prawnego. Jeżeli odmowna decyzja dyrektora zakładu karnego w przedmiocie udzielenia zezwolenia, o którym mowa w art. 141a § 1 k.k.w. nie posiada uzasadnienia, to w przypadku, gdyby skazany chciał złożyć skargę na tę decyzję, powstaje zasadnicze pytanie, jakich argumentów miałby użyć. W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich jedynie zachowanie formy pisemnej daje możliwość rzetelnego i skutecznego wykonania opisywanego obowiązku.

Postulaty RPO spotkały się z pozytywnym przyjęciem przez Zastępcę Dyrektora Generalnego Służby Więziennej¹⁷. Potwierdził on, że analiza argumentów Rzecznika oraz treści wyroków ETPC, przemawia za wprowadzeniem zasad pełnego informowania osób pozbawionych wolności o sposobie udzielenia zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego w trybie art. 141a k.k.w. Przyznał, że pisemna informacja o sposobie realizacji konwoju z pewnością przyczyni się do możliwości rozważenia przez osadzonego, czy w danych okolicznościach będzie on chciał skorzystać z takiej formy przepustki. Zastrzegł, iż biorąc pod uwagę fakt informowania z wyprzedzeniem osoby pozbawionej wolności o formie i podjętych środkach bezpieczeństwa, należy się liczyć z tym, że dyrektorzy jednostek będą podejmowali decyzje o zastosowaniu większego wachlarza środków, co związane będzie głównie z obawą o możliwość wykorzystania tej informacji do zaplanowania ucieczki lub narażenia na niebezpieczeństwo funkcjonariuszy realizujących konwój. Podzielił również stanowisko RPO odnośnie sposobu realizacji przedmiotowego zezwolenia w zakładach typu półotwartego i otwartego. Osoby przebywające w tego typu jednostkach, zatrudnione w systemie bez konwojenta lub systematycznie korzystające z nagród w postaci zezwolenia na opuszczenie zakładu, co do zasady powinny korzystać z takiego zezwolenia bez konwoju funkcjonariuszy. W celu ujednolicenia zasad wydawania przedmiotowych decyzji oraz wyeliminowania wątpliwości co do zasad ich realizacji w zakładach karnych typu półotwartego i otwartego, Zastępca Dyrektora Generalnego Służby Więziennej swoje stanowisko przekazał Dyrektorom okręgowym Służby Więziennej.

¹⁶ Pismem o numerze DWOiP I-072-2/11.

¹⁷ Odpowiedź na wystąpienie generalne RPO pismem z dnia 30 maja 2019 r., l.dz. BO.070.18.2.2019.TZ.

10. Wnioski

Wizytacja przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Karnym w Płocku pozwoliła na opisanie dostrzeżonych nieprawidłowości, szczególnie w obszarze warunków bytowych panujących w jednostce. Wizytujący dostrzegli także pozytywne aspekty funkcjonowania jednostki, stąd wnioski zdecydowano się podzielić na dwa podrozdziały, przedstawiając zarówno dobre praktyki, jak również zalecenia niezbędnych w ocenie RPO zmian.

10.1. Dobre praktyki

1. Analiza treści skarg formułowanych przez osadzonych w korespondencji z Rzecznikiem, jak i rozmowy przeprowadzone w toku wizytacji z osobami pozbawionymi wolności pozwalają wnioskować, iż **osadzeni są w jednostce traktowani z poszanowaniem ich godności**. Nie podnosili zasadniczych zarzutów w stosunku do ich traktowania, atmosfera panująca podczas rozmów, także tych prowadzonych w obecności funkcjonariuszy, była dobra.

2. **Analiza dokumentacji wskazuje na adekwatność w podejmowaniu decyzji o konieczności zastosowania i rzetelność w dokumentowaniu stosowania środków przymusu bezpośredniego**. Liczne, warte podtrzymania, dobre praktyki opisano w punkcie 5 niniejszego opracowania.

3. **Wyposażenie jednostki w siłownię plenerową tzw. Fit-Park wizytujący oceniają bardzo pozytywnie**. Z entuzjazmem o jej użytkowaniu mówią też sami osadzeni. Wprowadzenie zmian w organizacji jej użytkowania, opisanych w punkcie 3.7, mogłoby jeszcze korzystniej wpłynąć na wykorzystanie potencjału tej przestrzeni.

4. Na terenie Zakładu **trwają prace budowlane, które prowadzić mają w perspektywie dwóch lat do powstania nowych pawilonów mieszkalnych, wraz z infrastrukturą towarzyszącą**. Jeżeli inwestycja zostanie zrealizowana, istotnie wpłynie na poprawę warunków bytowych, co jest niezmiernie potrzebną i oczekiwaną zmianą.

10.2. Zalecenia

1. **W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich, warunki bytowe panujące w Zakładzie Karnym w Płocku bezsprzecznie wymagają pilnej i gruntownej poprawy**. Sprzęt kwaterunkowy nosi ślady krańcowego zużycia, zaś niedostateczna wentylacja cel, stan stolarki okiennej, ścian, kąpoków sanitarnych i łaźni, w połączeniu z nawracającym problemem pluskiew, kumulatywnie stanowią dolegliwość przekraczającą, w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich, poziom uciążliwości nierozłącznie związany z pobytem w izolacji penitencjarnej.

Podjęcie prac budowlanych związanych z budową nowych pawilonów jest bardzo istotne, ale doprowadzi do poprawy dopiero w odległej perspektywie, toteż nie można zaakceptować, że przedstawia się je jako jedyne rozwiązanie dla aktualnie stwierdzanych problemów.

Dodatkowo, obok opisanych w punkcie 2, poważnych i wymagających nakładów finansowych remontów np. wymiany stolarki okiennej czy modernizacji łaźni, **wizytujący dostrzegli także pomniejsze niedostatki, wskazujące na brak systematycznej dbałości o stan sprzętów i jego prowizoryczne naprawy** np. obwiązanie ciekącego kranu foliowym workiem, niesprawne oświetlenie w kącie sanitarnym, obłuzowane głośniki radiowęzłów, nieporządek w celi przejściowej, stan i sposób przechowywania pościeli w celi zabezpieczającej, niedopałki w miejscu nieprzeznaczonym do używania wyrobów tytoniowych, itp. Niedostatki te muszą być systematycznie i rzetelnie usuwane.

Na nieprawidłowości warunków bytowych Zakładu Karnego w Płocku Rzecznik Praw Obywatelskich, działając jako Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur, wskazuje od dziesięciu lat. Problemy te były także podnoszone przez wizytujących jednostkę sędziów penitencjarnych w ramach prowadzonego przez nich nadzoru, co zostało szczegółowo omówione we wskazanych we wstępie raportach Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur oraz punktach 3 i 9 niniejszego opracowania. Brak pilnej realizacji powyższego zalecenia budzi obawy Rzecznika Praw Obywatelskich o zapewnienie osadzonemu humanitarnych warunków pobytu w wizytowanej jednostce.

2. Zalecenia penitencjarno-ochronne, będące wyrazem realizacji zasady indywidualizacji w postępowaniu z osadzonymi, często służą zapewnieniu im bezpieczeństwa osobistego i jako takie stanowią ważny instrument w działaniu administracji jednostek penitencjarnych. Jednak podejmowane w tym zakresie działania muszą mieć oparcie na konkretnej podstawie prawnej i być zgodne ze wszystkimi zasadami postępowania z osobami pozbawionymi wolności, wynikającymi z prawodawstwa polskiego i międzynarodowego, a także orzecznictwa ETPC. **Rzecznik rekomenduje, by decyzja o zastosowaniu zaleceń penitencjarno-ochronnych, jeżeli nakłada na osobę ograniczenia jej kodeksowych praw, była osadzonemu komunikowana wraz z pouczeniem o prawie do jej zaskarżenia oraz, by zasadność stosowania tego rodzaju działań była okresowo weryfikowana.**

3. **Decyzje o umieszczeniu osadzonego w celi monitorowanej powinny być każdorazowo sporządzane w formie pisemnej, z uzasadnieniem i pouczeniem o możliwości zaskarżenia decyzji w trybie art. 7 k.k.w. oraz wręczane osadzonemu, a jeżeli odmawia on przyjęcia decyzji, adnotacja taka winna być sporządzona w sposób pozwalający określić kto i kiedy sporządził wpis.**

Jeżeli monitorowanie zachowania osadzonego musi być prowadzone w celi izolacyjnej koniecznym jest także wydanie decyzji o umieszczeniu w takiej celi.

4. Decyzje w zakresie zezwoleń, o których mowa w art. 141a § 1 k.k.w., powinny być każdorazowo sporządzane w formie pisemnej, z uzasadnieniem i pouczeniem o możliwości zaskarżenia decyzji w trybie art. 7 k.k.w. oraz zawierać informacje o formie i środkach bezpieczeństwa niezbędnych do ich realizacji.

5. Należy odstąpić od tak szeroko stosowanego w jednostce i długotrwałego kwaterowania w celach izolacyjnych osób nieukaranych karą dyscyplinarną. Choć obowiązujące przepisy dopuszczają taką możliwość, w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich korzystanie z niej powinno mieć charakter jedynie wyjątkowy, uzasadniony szczególnymi okolicznościami.

6. Konieczne jest dostosowanie jednostki do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową, aktualnie brak jest cel mieszkalnych przeznaczonych do pobytu tej grupy osadzonych.

7. Należy zwrócić szczególną uwagę na sposób traktowania osadzonych należących do tzw. grup szczególnie wrażliwych, narażonych na niewłaściwe traktowanie, do których należą m.in. osoby z niepełnosprawnością, w podeszłym wieku, chorujący psychicznie czy cudzoziemcy.

8. Należy dokonać oceny sposobu organizacji doprowadzania pacjentów na wizytę do lekarza psychiatry, prawidłowości działania systemu zgłaszania osadzonych do szczepień przeciwko Covid-19 oraz planowania zaopatrzenia jednostki w leki, aby poprawić efektywność udzielania świadczeń medycznych.

9. Wymagana jest zmiana treści Zarządzenia Nr 258/2021 Dyrektora Zakładu Karnego w Płocku z dnia 1 grudnia 2021 roku w sprawie porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Płocku w taki sposób, aby nie zawierała uregulowań niezgodnych z aktami wyższej rangi oraz rozważenie przez Dyrektora jednostki wprowadzenia zmian zaproponowanych przez przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich w pozostałym zakresie – zgodnie z uwagami poczynionymi w punkcie 8 niniejszego opracowania.

Sporządziła:
Katarzyna Kopystyńska

Jolanta Nowakowska
Zastępca Dyrektora Zespołu
/-podpisano elektronicznie/